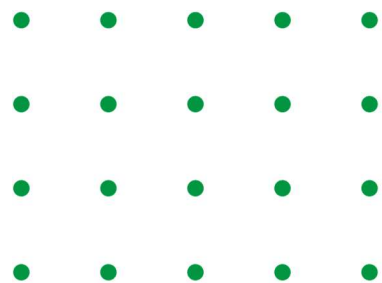

SAARDE VALLA ARENGUKAVA 2026-2035

2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
HETKEOLUKORRA ÜLEVAADE	4
1 Rahvastik	4
2 Elukeskkond	8
2.1. Looduskeskkond ja avalik ruum	8
2.2. Veeteenus	10
2.3. Energiamaajandus	10
2.4. Teed ja tänavavalgustus	11
2.5. Kergliiklusteed	12
2.6. Tänavavalgustus	12
2.7. Jäätmemajandus	12
2.8. Ühistransport	13
2.9. Riigi- ja erateenused	13
3 Avalikud teenused	14
3.1. Haridus ja noorsootöö	14
3.2. Alusharidus	14
3.3. Üldharidus	15
3.4. Huviharidus ja -tegevus	16
3.5. Noorsootöö	17
4 Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid	18
5 Kultuur, sport, vaba aeg ja külaliikumine	19
5.1. Külaliikumine	21
6 Elanikkonnakaitse ja kriisivalmidus	21
7 Ettevõtlus ja turism	24
7.1. Ettevõtlus	24
7.2. Turism	26
STRATEEGIA 2026-2035	29
Saarde valla visioon aastaks 2035	30
Üldised arengusuunad ja lähiaastate fookus	33
Arengukava seos riiklike ja maakondlike eesmärkidega	35
1 STRATEEGILINE VALDKOND 1: HEA ELUKESKKOND IGAS EAS	
INIMESELE	38
2 STRATEEGILINE VALDKOND 2: KVALITEETSED JA KÄTTESAADAVAD	
TEENUSED	42
3 STRATEEGILINE VALDKOND 3: ETTEVÕTLUST JA TURISMI VÕIMESTAV	
KESKKOND	45
4 STRATEEGILINE VALDKOND 4: TURVALINE, ENNETUSTEGEVUSELE	
SUUNATUD JA KOGUKONDLIKULT AKTIIVNE ELUPAIK	47

SISSEJUHATUS

Saarde valla arengukava 2026-2035 ja eelarvestrateegia 2026-2029 dokument koosneb kahest põhiosast ja lisadest. Arengukava üheks põhiosaks on valla arengustrateegia aastateks 2026-2035, milles on sõnastatud pikemaks perioodiks nelja valdkonna üld- ja strateegilised eesmärgid koos mõõdikutega. Arengukava lähiperioodi iseloomustab aastate 2026-2029 tegevuskava, milles on kajastatud planeeritud tegevused, sh investeeringud, koos nende elluviimise aja, osapoolte ning vastutajatega. Arengukava teiseks põhiosaks on eelarvestrateegia 2026-2029 ehk nelja-aastane kava arengustrateegia elluviimiseks vajalikest rahalistest vahenditest, eelarvestrateegiat uuendatakse iga-aastaselt koos tegevuskavaga.

Tulenevalt Saarde valla osalemisest Siseministeeriumi poolt koordineeritavas turvalisuse arenguprogrammis aastatel 2023-2025 valmib 2025. aasta lõpuks eraldiseisev turvalisuse valdkonna tegevuskava, mis lisatakse arengukava juurde pärast valmimist. Turvalisuse valdkonna tegevuskavas keskendutakse kitsamalt kolmele fookusvaldkonnale milleks on: kogukonna aktiveerimine ja ühtsuse tunde suurendamine; lastele, noortele ja nende vanematele vajalike tugiteenuste kättesaadavuse parandamine ja ennetustegevuse planeerimine; kriisideks valmisolek.

Arengukava on koostatud koostöös valdkondlike töörühmadega. Seoses turvalisuse valdkonna tegevuskava koostamisega toimus aastatel 2023-2025 erinevaid töörühmade (laste ja perede töörühm, kriisideks valmistumise töörühm ja kogukonna töörühm) koosolekuid, millede arutelude käigus selgunud kitsaskohti ja arenguvajadusi võeti arengukava ja tegevuskava koostamisel arvesse. Lisaks toimusid töörühmade koosolekud sotsiaali, hariduse ja kultuuri ning majanduse valdkondade osas. Arengukava strateegia ja tegevuskava (lisa 2) olid aluseks valla eelarvestrateegia 2026-2029 (lisa 3) koostamisel, milles on välja toodud järgmise nelja aasta olulisemate investeeringute kava. Arengukava osa moodustavad Saarde valla kliima-energiavaldkonna tegevused (lisa 4) ning KOV kliimamõõdikud (lisa 5).

Uue arengukava protsessi raames koostati hetkeolukorra ülevaade, mille eesmärk oli fikseerida 2025. aastal arengukava koostamise aluseks olev olukord koos peamiste väljakutsete, vajaduste ja võimalustega. Kokkuvõtte oli üheks sisendiks valla uue arengukava 2026-2035 ja eelarvestrateegia 2026-2029 koostamisel. Arengukava tugineb strateegiliste eesmärkide seadmisel ja tegevuste planeerimisel Eesti üleriigilisele pikaajalisele strateegiale „Eesti 2035“, Pärnu maakonnaplaneeringule ning arengustrateegiale „Pärnumaa 2035+“.

Valla arengukava 2026-2035 ja eelarvestrateegia 2026-2029 vaadatakse vallavalitsuse poolt üle kord aastas vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele ja Saarde valla põhimäärusele. Arengukavas sätestatud mõõdikute alusel tuleb hinnata ka eesmärkide saavutamise hetkeseisu. Arengukava muudetakse arengukava täitmise ülevaatamise tulemuste, muutunud arenguperspektiivide, eesmärkide ning vajaduste arvesse võtmiseks. Arengukava muutmisel lähtutakse selle koostamise põhimõtetest. Kui arengukava muudetakse ja sellega kaasneb mõju Saarde valla eelarvele, tuleb eelarvestrateegia viia arengukavaga kooskõlla.

HETKEOLUKORRA ÜLEVAADE

1 Rahvastik

Saarde vallas elas 01.01.2025 seisuga 4256 inimest, võrdluseks Pärnu maakonnas 87 747 inimest. Asustustihedus on vallas 1 km² kohta 4,0 elanikku.

Aastatel 2018-2020 vähenes valla elanikkond keskmiselt 1,9 protsenti, aastatel 2021-2025 on vähenemine langenud 1,1 protsendi peale (diagramm 1). Ajutine elanikkonna kasv toimus 2023. aastal lähtuvalt 2022. aastal puhkenud Ukraina sõjast ning sellega seoses Saarde valda elama asunud sõjapõgenikest.

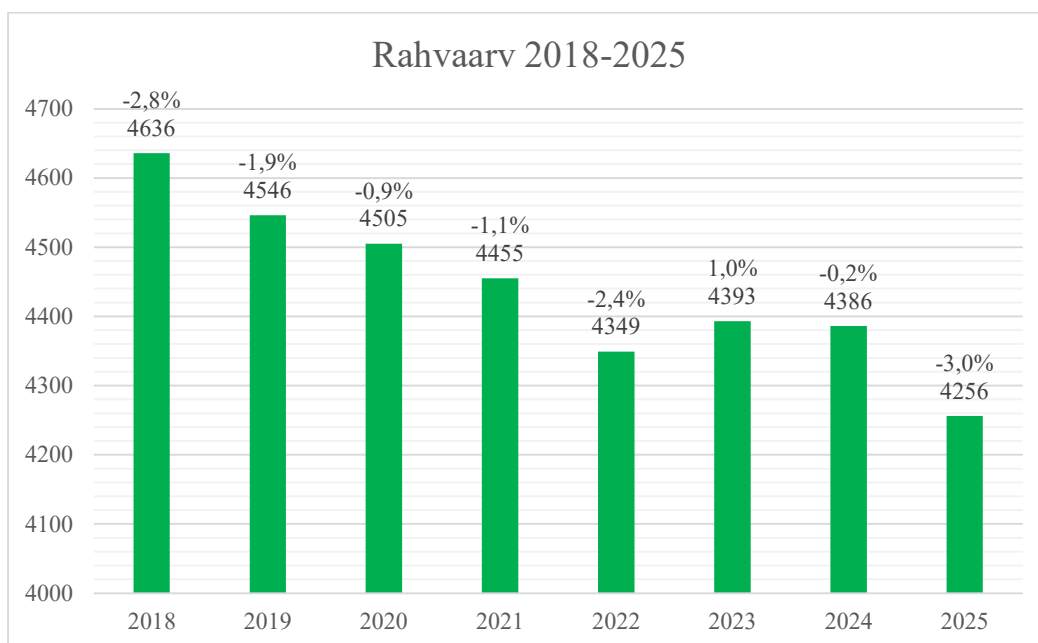

Diagramm 1. Rahvaarv Saarde vallas 2018-2025 (allikas: [Statistikaamet](#)).

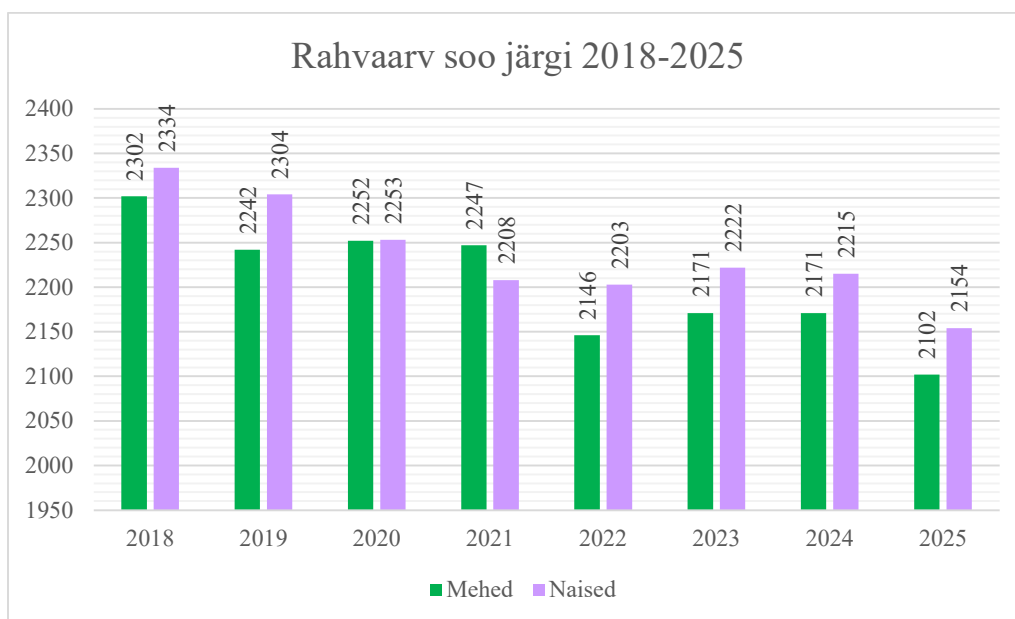

Diagramm 2. Rahvaarv soo järgi Saarde vallas 2018-2025 (allikas: [Statistikaamet](#)).

Saarde vald piirneb nelja naaberomavalitsustega (Häädemeeste vald ja Pärnu linn Pärnu maakonnas ning Põhja-Sakala vald ja Mulgi vald Viljandi maakonnas), ainukesena on elanikkonna arv positiivsena püsinud Pärnu linnas, teistes nimetatud omavalitsustes jääb elanikkonna vähenemine vahemikku 0,2 kuni 1 protsenti.

	2018	2025	Muutus		2018	2025	Muutus
Saarde valla täpsusega	46	29	-17	Metsääre küla	146	149	3
Allikukivi küla	129	123	-6	Mustla küla	17	14	-3
Ilvese küla	111	93	-18	Oissaare küla	17	15	-2
Jaamaküla	98	101	3	Pihke küla	4	5	1
Jäärja küla	53	61	8	Rabaküla	92	105	13
Kalda küla	66	60	-6	Reinse küla		21	21
Kalita küla	90	57	-33	Reinu küla	23	25	2
Kamali küla	35	36	1	Ristiküla	85	76	-9
Kanaküla	58	38	-20	Saarde küla	287	256	-31
Kikepera küla	24	23	-1	Saunametsa küla	18	13	-5
Kilingi-Nõmme linn	1682	1513	-169	Sigaste küla	79	73	-6
Kõveri küla	3	10	7	Surju küla	262	242	-20
Kärsu küla	37	29	-8	Tali küla	245	181	-64
Laiksaare küla	80	77	-3	Tihemetsa alevik	386	407	21
Lanksaare küla	8	6	-2	Tuuliku küla	2	1	-1
Leipste küla	89	65	-24	Tõlla küla	77	56	-21
Lodja küla	116	105	-11	Veelikse küla	79	78	-1
Lähkma küla	27	25	-2	Viisireiu küla	61	50	-11
Marana küla	21	12	-9	Väljaküla	47	43	-4
Marina küla	22	17	-5				

Tabel 1. Elanike arv valla asustusüksuste võrdluses 2018 ja 2025 (allikas: Saarde vallavalitsus).

Reinse küla taastati ajalooliste piiride järgi 2022. aastal, mil külas oli 19 elanikku.

Alates 2018. aastast on valla elanike arv vähenenud 380 võrra ehk 4636 elanikult 4256 elanikuni. Kõige suurem elanike vähenemine on toimunud Kilingi-Nõmmes ning Tali ja Kalita külades. Positiivne on, et on siiski ka asustusüksuseid, kuhu inimesi on juurde tulnud, sellisteks on nt Tihemetsa alevik, Rabaküla, Jäärja, Kõveri jt külad.

Loomulik iive on Saarde vallas negatiivne. Perioodil 2018-2024 sündis aastas keskmiselt 33 last ja suri 81 inimest ehk loomuliku iibe tulemusena on rahvaarv vähenenud umbes 48 elaniku võrra aastas.

Rahvastiku soolis-vanuseline jaotus Saarde vallas tervikuna on välja toodud diagrammil 3. Elanikkonna vanuseline struktuur on madala sündimuse ja väljarände tulemusena raskuskeskmega vanemates vanusrühmades. Tegemist on vananeva rahvastikuga, kus eakate arvukus suureneb nii suhtes muudesse vanusrühmadesse kui absoluutväärtuses. See on iseloomulik suurele osale Eestist.

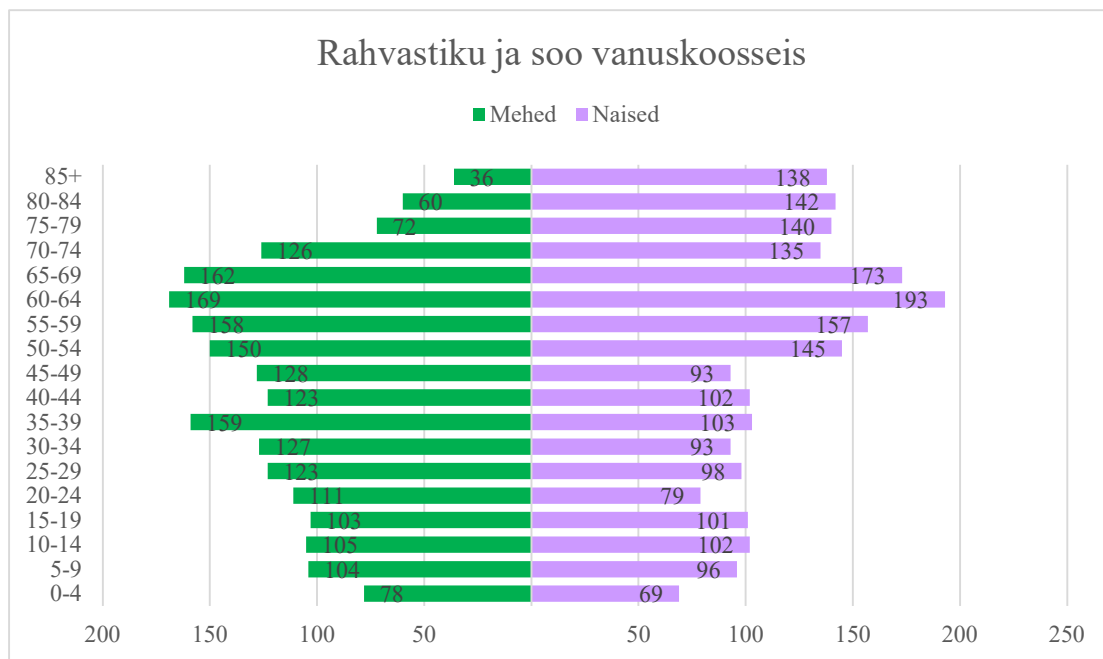

Diagramm 3. Rahvastiku soolis-vanuseline jaotus Saarde vallas seisuga 01.01.2025 (allikas: [Statistikaamet](#)).

Mehi vanuses 20-59 on läbivalt rohkem kui naisi. Vanuses 60-85+ on aga naisi rohkem kui mehi ja eriti hüppeliselt tõuseb naiste arv alates vanusest 75+. Erinevast keskmisest elueast tulenevad erisused on hästi näha ka Saarde valla elanike pealt.

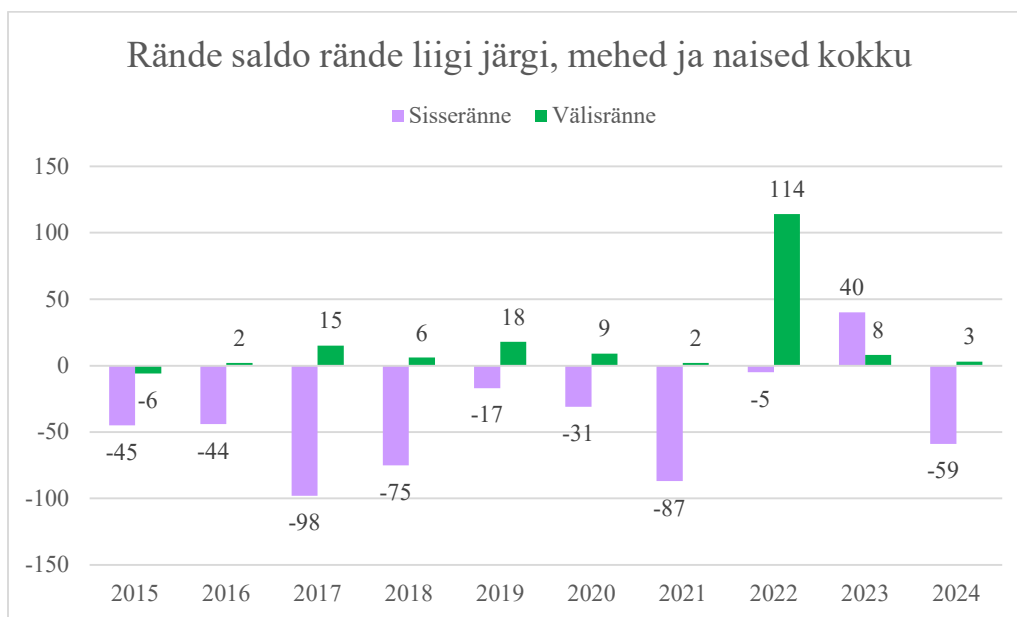

Diagramm 4. Rände saldo rände liigi ja soo järgi Saarde vallas 2015-2024 (allikas: [Statistikaamet](#)).

Senist sündimust ja väljarännet ning laste ja noorte arve (diagrammid 4 ja 5) arvestades langeb sündide arv eeldatavalt tulevikus veelgi. Kuna noorema vanusegrupi dünaamika mõjutab nõudlust alushariduse ja üldhariduse järele, siis senise trendi põhjal saab järeldada, et nõudlus nii lasteaiakohtade kui koolikohtade osas perspektiivis kahaneb.

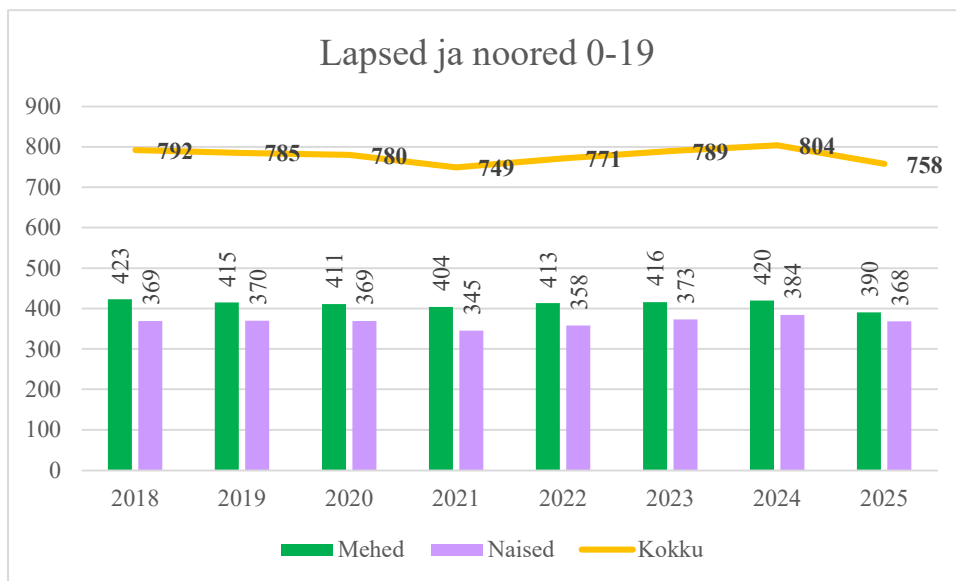

Diagramm 5. Saarde valla lapsed ja noored aastatel 2018-2025 (allikas: [Statistikaamet](#)).

Demograafiline töötururindeks jääb Saarde vallas aastatel 2018-2025 vahemikku 0,52 kuni 0,61 ([Rahvastikuregister](#)). Demograafiline töötururindeks iseloomustab rahvastiku vanusstruktuuri. Eelseisval kümnendil potentsiaalselt tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) ja sealt vanuse tõttu potentsiaalselt välja langevate inimeste (55–64-aastased) suhe. Kui indeks on ühest suurem, siseneb järgmisel kümnendil tööturule rohkem inimesi kui sealt vanaduse tõttu potentsiaalselt lahkub. Seega, kuna indeks on Saarde valla puhul ühest väiksem, lahkub tööturult rohkem inimesi kui sinna sisenemas on. Tööealiste arvukuse vähenemine (diagramm 7) toob kaasa vallale laekuva maksutulu (tulumaks) suhtelise kahanemise võrreldes elanike koguarvuga. Samas kasvab sotsiaalteenuseid vajavate eakate (diagramm 6) osatähtsus rahvastikus ja nende arvukus.

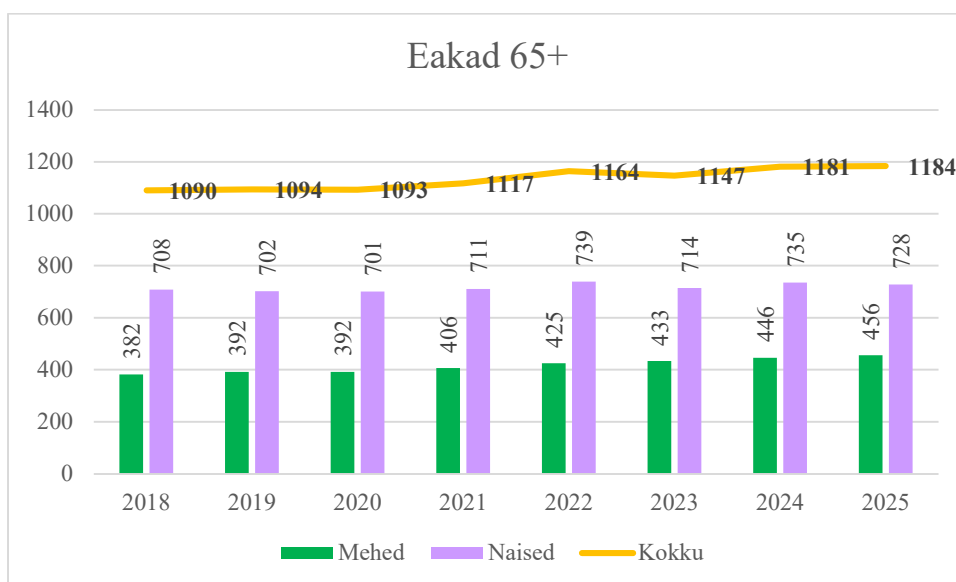

Diagramm 6. Saarde valla eakad aastatel 2018-2025 (allikas: [Statistikaamet](#)).

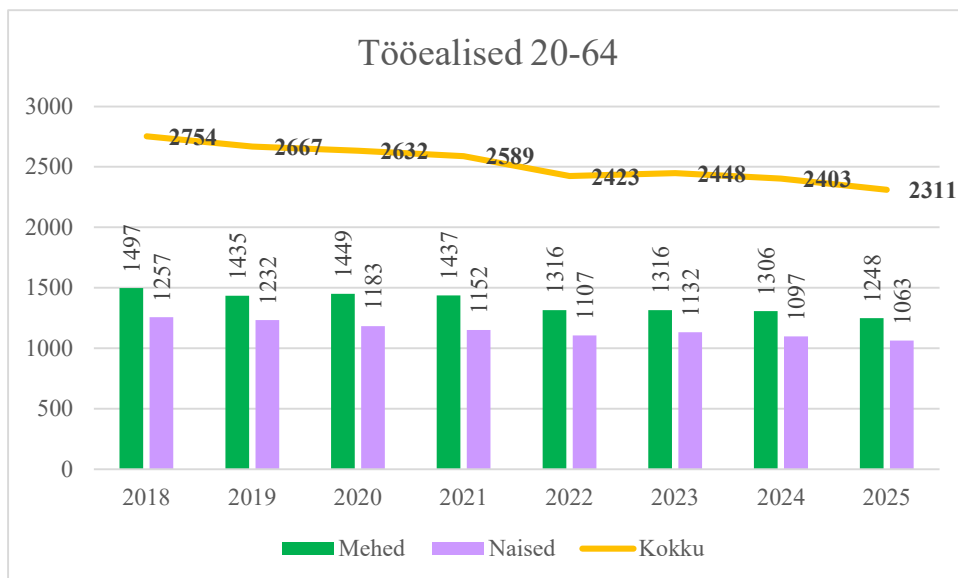

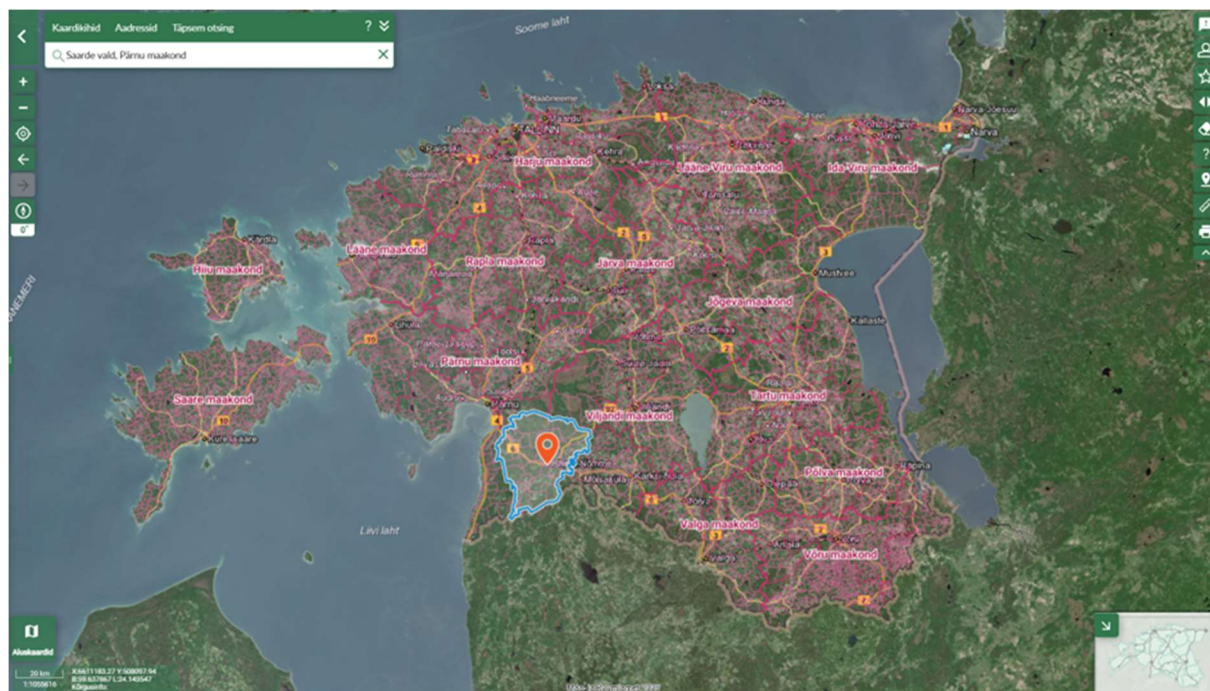
Diagramm 7. Saarde valla tööealised aastatel 2018-2025 (allikas: [Statistikaamet](#)).

Senise rahvastikudünaamika jätkumisel (keskmine elanike vähenemine aastatel 2018-2025 on olnud umbes 54 inimest aastas) jääb aastaks 2035 valla elanike arv umbes 3700 kanti.

2 Elukeskkond

2.1. Looduskeskkond ja avalik ruum

Saarde vald asub Pärnu madalikul, mistõttu on reljeef tasane ja suhteliselt ühetaoline. Huvipakkuvaks ja eripäraseks muudavad maastiku suured metsamassiivid ja Reiu ning Halliste jõed oma lisajõgedega.

Joonis 1. Saarde valla asukoht Eesti kaardil (allikas: Maa- ja Ruumiamet).

Saarde valla pindala on 1065 km², mis moodustab Pärnu maakonnast tervikuna 19,7%.

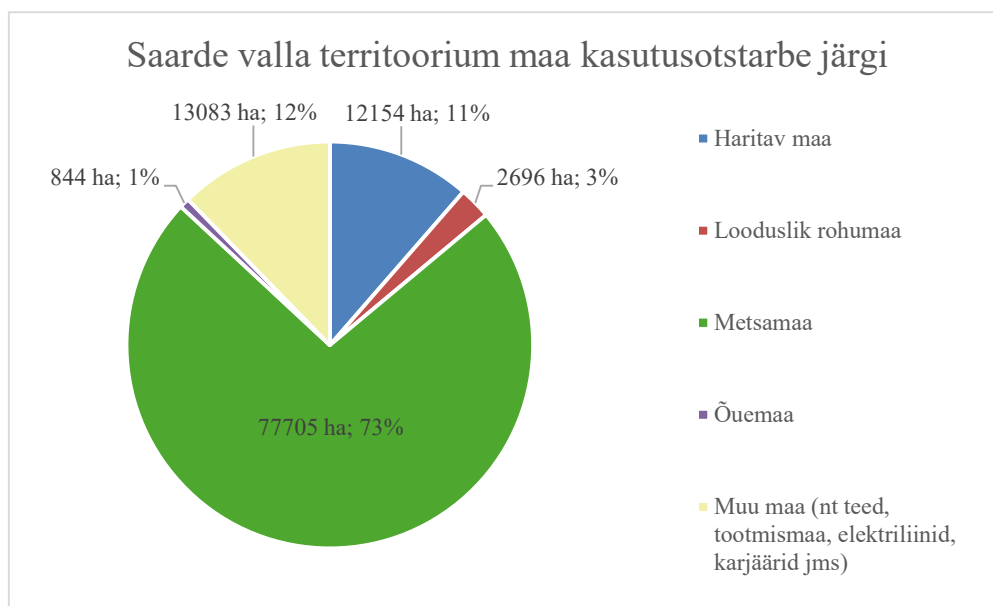

Diagramm 8. Saarde valla maa jagunemine kasutusotstarbe järgi aastal 2025 hektarites (allikas: Saarde vallavalitsus).

Looduskaitsealuste piirangutega maad on kokku 25 843 hektarit, mis moodustab omavalitsuse territooriumist lausa 24,3%.

Vallas on Keskkonnaportaali andmetel 10 looduslikku järve, 20 pais- ja 9 tehisjärve, 10 allikat.

Valla territooriumil asub 14 looduskaitseala, 6 hoiuala, 3 maastikukaitseala, 5 kaitsealust parki, enam kui 3600 kaitsealuste liikide leiukohta, 1272 vääriselupaika, 81 kaitsealuse liigi püsielupaika ja 9 kaitsealust üksikobjekti.

Loodusvaradest kaevandatakse valla territooriumil asuvates karjäärides nii turvast, liiva kui ka kruusa.

Keskkonnaotsuste Infosüsteemi andmetel on keskkonnohtrikest objektidest vallas 6 reoveekogumisala ja 6 paikset saasteallikat, sh 3 keskkonnaluba omavat põllumajandus- ja tööstusettevõtet, 2 katlamaja ja 1 tankla.

Valla territooriumil asub 33 ehitismälestist, nt Voltveti, Jäärja ja Käršu mõisatega seotud hooned, Lodja postijaama hooned, Saarde kiriku ja pastoraadi hooned aga ka Vardja talu rehielamu (kus toimusid Eesti mängufilmi „Ristumine peateega“ võtted), Surju raudteejaama hoone, Allikukivi kalevivabriku direktori elamu ja elamu park ning Kilingi-Nõmme tuletõrjedepoo. Lisaks leiab valla territooriumilt 27 arheoloogiamälestist, milleks on erinevad kalmistud, muistsed teed, sõja- ja sooteed, ohvrikivid, lahingupaigad, pelgupaigad ning asula- ja ohvrikohad. Vallas on ka erinevaid ajaloo- ja kunstimälestisi (kokku 68), viimaseid eriti EELK Saarde Katariina kirikus.

Riigimetsa Majandamise Keskus on rajanud valla piirides lõkke- ja puhkekohti ning matkaradasid. Näiteks läbib Saarde valda Oandu-Aegviidu-Ikla 370 km matkarada Hüpasaare – Kopra ja Kopra – Ikla teelõikudes.

Saarde vald on asustatud hõredalt ja hajusalt, linnalise iseloomuga keskkonda on vaid Kilingi-Nõmme linnas. Tihedama asustusega on ka Tihemetsa alevik ning Surju ja Tali külad. Keskuste ja külade vaateid ja maastikke rikuvad mitmes kohas hooldamata ja/või poollagunenud elu-, tootmis- ja põllumajandushooned. Avalike haljasalade, veekogude ja rajatiste hooldust korraldab vastavalt omandile Saarde Vallavalitsus.

2023. aastal kuulutas Saarde Vallavalitsus koostöös Eesti Arhitektide Liiduga välja arhitektuurivõistluse, millega otsiti terviklikku ruumilist lahendust Kilingi-Nõmme keskusele – keskväljakule ja Pärnu tänava keskele osale. I koha saavutas võistlustöö TEERIST, autor Villem Tomiste arhitektuurbüroost Stúdio Tallinn. Seni ei ole õnnestunud valminud kavandit projekteerida, kuid antud projekti realiseerumine võimaldaks Kilingi-Nõmme linnakeskust oluliselt uuendada ning elavdada seeläbi nii ettevõtlus- kui majanduskeskkonda.

Valla ruumilise arengu suundumused määravad uue üldplaneeringu valmimiseni (eeldatavalt 2025. aastal) kehtivad ühinenud omavalitsuste (Surju ja Saarde vald) planeeringud vastava territooriumiosa kohta.

2.2. Veeteenus

Valla territooriumil on vee- ja kanalisatsiooniteenuse osutajaks Saarde Kommunaal OÜ. Probleemiks on tarbijate äärmiselt väike arv, mis muudab teenuse arendamise keeruliseks, sest ilma valla poolsete täiendavate vahendite eraldamiseta puuduvad vahendid investeerimistegevuseks. Toetusi ei ole nii väikese inimekvivalendi arvuga piirkonda (alla 150 ie) võimalik saada, samas on valla enda investeerimisvõimekus väga madal.

Reoveekogumisalad asuvad järgmistes valla piirkondades: Kilingi-Nõmme linnas, Tihemetsa alevikus, Surju külas, Jaamakülas, Saarde ja Tali külades.

Hajaasustuses kasutatakse põhjavett (valla territooriumil on ligi 300 registreeritud puurkaevu) või muid lokaalseid lahendusi. Vald osaleb järjepidevalt hajaasustuse programmis.

Perspektiivsed ühisveevärgi- ja -kanalisatsiooni arendamise ja rekonstrueerimise tööd on kajastatud valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arengukavas.

2.3. Energiamajandus

Vallas puudub kaugküttevõrk. Vallas asuvad eramud ja kortermajad on lahendanud oma küttesüsteemid lokaalselt, kasutatakse nii tahkekütte lahendusi kui ka nt õhksoojuspumpasid. Ka valla hallatavates asutustes on kasutusel erinevaid küttelehendusi, nii gaasil kui ka kütteõlil ja diislil põhinevaid lahendusi.

Osa valla hooneid on läbi aastate rekonstrueeritud energiatõhusamaks. Majanduslikul tasuvusel taastuenergia kasutamisele üleminek on vallale kuuluvatel objektidel jätkuvalt eesmärgiks. Praegu on valla omandis olevatest hoonetest ainukesena päikesepaneelid paigaldatud Kilingi-Nõmme lasteaiale Krõll.

Suur osa vallas asuvatest korterelamutest on renoveerimata ning nende energiatõhusus on madal, probleemiks on korteriühistute mitte toimimine mitmes piirkonnas.

Avalik elektriautode laadimispunkt on välja ehitatud Kilingi-Nõmme kesklinnas Turu tänaval. Laadimispunkte on eraettevõtjad lisaks planeerinud ka vallas asuvate kaupluste juurde.

Taastuvatest energiaallikatest on üle valla loodud päikseparke ja 2023. aastal alustas tööd üheksa tuulikuga Utilitas Wind Saarde tuulepark. Parki on paigaldatud Vestas V150 tüüpi tuulikud võimsusega 4,3 MW, mille torni kõrgus on 155 m ja tipu kõrgus 230 m. Tuulepargi koguvõimsuseks on 39 MW. Hetkel on Saarde vallas menetluses kaks tuuleenergia eriplaneeringut ja üks detailplaneering. Hetkel on menetlusprotsessis olemasoleva Saarde tuulepargi edasiarenduse eriplaneering. Asukoha eelvaliku lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm valmis sügisel 2024 ja avalikud arutelud toimusid 2025. aasta alguses. Planeeringu eeldatav menetluse lõpp on 2026. aastal.

Siiraku tuulepargi eriplaneeringu algatas Saarde Vallavolikogu 2020. aasta esimeses pooles Enefit Green AS avalduse alusel. Aktiivse menetlusprotsessi peatas linnustiku uuring. Uuringutest selgus, et peamine negatiivne ja oluline mõju avalduks mustale toonekurele sobivate toitumisalade kasutamise vähenemise osas.

Ojasaare üsiktuuliku detailplaneering algatati 2025 aasta alguses Videvik Energia OÜ avalduse alusel. Keskkonnaameti seisukoha kohaselt on valitud asukoht tuulikule ebasobiv kuna avaldab mõju Natura 2000 Põhja-Liivimaa linnualale kui ka Natura 2000 võrgustikku kuulvale Kaugoja metsise püsielupaigale.

Arendaja Vestman Solar OÜ avalduse alusel on 2025. aasta esimesel poolel lõpetatud Kikepera eriplaneering. Ilmnesid asjaolud, mis välistavad planeeringu elluviimise tulevikus.

2.4. Teed ja tänavavalgustus

Saarde valda läbivad olulisemad riigiteed on:

- põhimaantee nr 6 Valga-Uulu tee;
- põhimaantee nr 92 Tartu - Viljandi - Kilingi-Nõmme tee.

Valda läbivate riigimaanteed kogupikkus on 232 km.

Saarde valla omandis olevate teede ja tänavate kogupikkus on 223 km (eelmise arengukava tegemise ajal 204,7 km), millest tänavaid on 27,2 km. Mustkattega teid on kokku 54,2 km (eelmise arengukava tegemise ajal 12,9 km), millest Kilingi-Nõmme linnas 22,3 km ja mujal vallas 31,9 km. Võrreldes varasema arengukava andmetega on näha, et perioodil 2018-2025 on omavalitsus oluliselt panustanud mustkatetega teede rajamisse.

Tänavad asuvad tiheasustusega aladel Kilingi-Nõmmes ja Tihemetsas. Võrreldes 2018. aastal koostatud arengukavaga saab nüüd öelda, et valdavalt on Kilingi-Nõmmes tänavad praeguseks mustkattega. Jooksvalt teostatakse mustkatete korduspindamisi, et tagada katete säilimine.

Teede seisukorra hindamist teostatakse visuaalselt ja teede remonttöid vastavalt kriitilisele vajadusele ning teehoiukava alusel. Kruusateede seisukord on ebaühtlane, tööde teostamise vajadused on suuremad kui omavalitsuse rahalised võimalused. Peamised probleemid kruuskattega teedel on ebapiisav drenaaž ja kruusakiht, teevallid ning teeäärne võsa. Teostatakse tee profileerimist (greiderdamist) ja vajadusel kasutatakse vee ärajuhtimiseks hõvlikraavide lõikust. Jooksvalt likvideeritakse teede äärest võsa ja vahetatakse truupe.

Suuremad probleemid on viimastel aastatel avaldanud valla territooriumil asuvate paisurajatiste ja sildadega. Paisud on suuresti amortiseerunud ning vajavad kasutatavuse säilimiseks suuremahulisi investeeringuid.

Kohalikel teedel teevad hankelepingle alusel hooldus- ja remonttöid erinevad ettevõtted ja ettevõtjad. Talvine teehooldus on korraldatud piirkonnapõhiselt. Osaliselt teostab töid ka OÜ Saarde Kommunaal.

2.5. Kergliiklusteed

Kergliiklusteid on Saarde vallas kokku 7,5 km (sh valla omandis 5,6 km ja riigi omandis 1,9 km), millest valgustamata on veel Allikukivi – Tihemetsa vaheline lõik. 2021. aastal rajati Kilingi-Nõmme kergliiklustee puuduv lõik, mis ühendas omavahel Pärnu tänava kergliiklustee Allikukivi kergliiklusteega. Sellega on täies ulatuses kergliiklusteega ühendatud Kilingi-Nõmme linn alates Piiri tänavast kuni Tihemetsa alevikuni.

Kergliiklustee rajamiseks Surju koolimajast Jaamakülani on koostatud projekt ning toimunud esialgsed läbirääkimised maaomanikega, kelle kinnistuid läbib antud teelõik. Lisaks on hinnatud kergliiklustee rajamise vajalikkust Surju keskusest Valga-Uulu teeni.

Kergliiklusteede täiendavat rajamist käsitletakse üldplaneeringus ja teehoiukavas.

2.6. Tänavavalgustus

Tänavavalgustus on olemas Kilingi-Nõmme linnas, Tihemetsa alevikus ning Tali, Tõlla, Surju külades ning Risti- ja Jaamakülas. Kokku on 2025. aasta seisuga tänavavalgustuslampe üle valla ligikaudu 770 tükki. Tänavavalgustus on projekteerimisel Metsääre külla.

Olemasolev tänavavalgustus on uuendatud ja lambid viidud täies ulatuses säästlike LEDide peale aastatel 2021-2025. Valgustuse sisse- ja väljalülitamiseks kasutatakse peamiselt veebilahendust (suuremates asulates), aga ka hämaraandureid ja programmkella. Uue tänavavalgustuse projekteerimisel ja paigaldamisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest ja tegelike kasusaajate arvudest.

2.7. Jäätmemajandus

Alates 01.04.2023 rakendus Saarde vallas uus korraldatud jäätmeveo periood. Jäätmete tekkekohal tuleb liigiti koguda pakendid, biojätmed, paber ning segaolmejäätmed. Positiivne on, et uuel jäätmeveo perioodil on võimalik etteteatamise korral tekkekohal üle anda ka nt suurjäätmed (mööbel), tekstiilijätmed, lehtklaas ja kompleksed elektroonikaromud.

Kilingi-Nõmme reoveepuhasti juurde on rajatud kompostimisplats valla haljasaladelt, kalmistutelt ja erakinnistutelt kogutud aia- ning haljastujäätmete ja reoveesette bioloogiliseks töötlemiseks.

22.01.2024 avati Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetuse kaasabil Marana külas, Heitveepuhasti kinnistul Saarde jäätmejaam, mille projekteerimine algas 2020. aastal. Kompleksis on autokaal, jäätmejaama hoone koos olmeruumidega ning estakaad jäätmete mugavamaks paigutamiseks konteineritesse. Territoorium on aiaga piiratud ning varustatud kaameravalvega. Jäätmejaama rajamisega muutus valla elanike jaoks tekkinud jäätmete

üleandmine mugavamaks, sest enam ei ole vaja sõita Paikre prügilasse, mis jääb nt Kilingi-Nõmme linnast umbes 35 km kaugusele.

Vastavalt võimalustele korraldatakse erinevate projektide raames nt eterniidi ja ohtlike jäätmete kogumisringe. Kõik see muudab inimeste elu ja jäätmete sorteerimise mugavamaks ja lihtsamaks, kuna laia valikut jäätmeliike on võimalik kas kodus või kodulähedalt üle anda. Varasemalt oligi ainuke võimalus nt asbesti sisaldavad jäätmeid, ehitus- ja lammutusjäätmeid, rõivad ja tekstiilijäätmeid jne üle anda kõige lähemal Paikre prügilas.

Üle valla on erinevates kohtades lisaks ka avalikud pakendikonteinerid (klaas-, paber-, metall- ja kartongpakendite jaoks), mida inimesed jätkuvalt aktiivselt kasutavad. Kahjuks on sageli probleemiks konteinerite vale kasutus, nt segaolmejäätmetega risustamine, mille tulemusel peab omavalitsus konteinerite tühjendamise eest täiendavalt tasuma, mis jäätmete korrektse sorteerimise korral oleks olnud tasuta. Elanikkonna teadlikkuse tõstmine jäätmete liigiti sorteerimise olulisusest nõuab jätkuvat tähelepanu ja sellel suunal tegutsemist.

Põhjalikult on Saarde valla jäätmevaldkonda analüüsitud dokumendis „Saarde valla jäätmekava 2024-2029“.¹

2.8. Ühistransport

Saarde vallale pakub ühistranspordi teenust MTÜ Pärnumaa Ühistranspordikeskus. Sõiduplaanidega on võimalik tutvuda www.peatus.ee keskkonnas.

Lisaks ühistranspordikeskusele korraldatakse koolilaste kooli ja koolist koju jõudmist ka koolibussidega, seda reeglina piirkondades, kust ühistranspordiga ei ole võimalik kooli jõuda. Õpilasliine korraldab Saarde Kommunaal OÜ.

2.9. Riigi- ja erateenused

Lähim haigla asub maakonnakeskuses Pärnus ja selleks on SA Pärnu Haigla. Pärnuga peaaegu samal kaugusel asub ka SA Viljandi Haigla. Erakorralise meditsiini teenust pakub SA Pärnu Haigla kiirabiosakond, mille kiirabibaas ühe õebrigadiga asub Kilingi-Nõmmes aadressil Pärnu tn 65.

Kilingi-Nõmmes avati 2024. aasta novembris aadressil Pärnu tn 79 uus siseturvalisuse ühishoone, kus asuvad nii Kilingi-Nõmme Päästekomando kui ka Politsei- ja Piirivalveameti kaasaegsed tööruumid. Saarde vald jagab koos Häädemeeste vallaga kahte Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskonna Pärnumaa piirkonnagrupi piirkonnapolitseinikku.

Lisaks on vallas võimalik tarbida järgmiseid teenuseid:

- toidu- ja esmatarbekauplused on Kilingi-Nõmmes, Tihemetsas, Surjus, Talil, Kanakülas;
- apteek on Kilingi-Nõmmes;
- pangaautomaat on Kilingi-Nõmmes;

¹ Saarde valla jäätmekava 2024-2029.

https://saarde.ee/documents/119303/39343224/Lisa_Saarde_valla_jaatmekava_aastateks_2024_2029.pdf/c2b9d836-1a67-41a6-8df2-ca2ef1c830a5 (16.06.2025).

- pakiautomaadid asuvad Kilingi-Nõmmes.

3 Avalikud teenused

3.1. Haridus ja noorsootöö

Vallas on kaks lasteaeda, millest üks on lasteaed-põhikool, selleks on Surju Kool, ja teine Kilingi-Nõmme lasteaed Kröll. Surju Kool korraldati ümber lasteaed-põhikooliks 01.09.2020 seisuga Surju Lasteaia ja Surju Põhikooli ühendamise ning ümberkorraldamise teel. Tali Lasteaed lõpetas iseseisva lasteaiana tegutsemise 31.08.2021 ning liideti Kilingi-Nõmme lasteaia Kröll, kuna laste arvud vähenesid oluliselt (2018/2019 õa 15 õpilast; 2019/2020 õa 8 õpilast; 2020/2021 õa 6 õpilast ning 2021/2022 õa pidi õppima asuma ainult 2 õpilast). Saarde Vallavolikogu 21.10.2020 otsus nr 57 „Saarde valla koolieelsete lasteasutuste ümberkorraldamine“ näeb ette võimaluse avada Talil Kilingi-Nõmme lasteaed Krõlli õpperühm, kui jooksva aasta 01. juuniks on vähemalt kuue lapse vanemad teada andnud soovist Kilingi-Nõmme lasteaia Kröll Tali õpperühmas õppimisest. Siiani ei ole Talil õpperühma siiski avatud, kuna nõutud arvul vanemate avaldusi ei ole laekunud.

Põhiharidust on lisaks Surju Koolile võimalik omandada ka Kilingi-Nõmme Gümnaasiumis, milles on ühtlasi ka gümnaasiumiaste. Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi juurde kuulub ka õpilaskodu.

Huviharidust on võimalik omandada Kilingi-Nõmme Muusikakoolis, millel on õppekoht ka Surjus kooli ruumides.

3.2. Alusharidus

Kilingi-Nõmme lasteaias Kröll on kokku kuus rühma. Kohti lasteaias kõikide rühmade peale kokku 112+20. 2025. aasta seisuga on hoolekogu otsusega kõikides rühmades kasutusel maksimaalne arv kohti. Kohtade maksimaalset täitumist on näha veel vähemalt paar aastat, siis toimub eeldatavalt mõningane vähenemine. 2025. aastal suundub lasteaiast kooli 22 õpilast ning 2026. aastal 16 õpilast.²

Surju Kooli lasteaia osas on kolm rühma, rühmades kokku 59 õpilast. Reeglina on rühmad täis ja on mõningane ooteaeg koha saamiseks.

Saarde Vallavolikogu on lasteaedade teeninduspiirkonnaks kinnitanud Saarde valla haldusterritooriumi ning seetõttu pakutakse vajadusel lasteaiakohta sellesse lasteaeda, kus kohti on. Vajaduspõhiselt lapsevanema taotluse ja vallavalitsuse kaalutusotsuse alusel rahastatakse lasteaiakohta ka teiste omavalitsuste munitsipaal- või eralasteaedades, nt kui kohapeal ei ole võimalik teatud tugiteenuseid osutada.

Aastate jooksul on suurenenud erivajadusega laste arvud, millest tulenevalt on järjest suurem vajadus tugispetsialistide ja tugiteenuste järele.

Lasteaiahoonete üldine seisukord on hea, jooksvalt tehakse remonttöid. Suurem investeering tehti Kilingi-Nõmme lasteaias Krõllis 2023. aastal, mil hoone katusele paigaldati

² Kilingi-Nõmme lasteaed Kröll arengukava 2024-2029.
https://www.riigiteataja.ee/akti/isa/4221/1202/3012/Lisa_1_Arengukava.pdf (17.06.2025).

päikesepaneelid. Surju Kooli lasteaias on kooliruumide arvelt laiendatud lasteaiaruumid, et suurendada kohtade arvu lasteaias. Lisaks uuendati 2024. aastal lasteaiamänguväljakuid.

3.3. Üldharidus

Kokku õpib valla koolides 2024/2025 õppeaastal 407 õpilast, sellest Surju Koolis 85 ja Kilingi-Nõmme Gümnaasiumis 322. Võrreldes 2018/2019 õppeaastaga on õpilaste arv sisuliselt samaks jäänud, tollal oli see 411 õpilast. Siiski, Surju Koolis õppis sel õppeaastal 70 õpilast ning Kilingi-Nõmme Gümnaasiumis 341. Seega on õpilaste arv Kilingi-Nõmme Gümnaasiumis vähenenud ja Surju Koolis suurenenud.

Kooliaste	1. kooliaste	2. kooliaste	3. kooliaste	Kokku
Õppeaasta	Õppurite arv	Õppurite arv	Õppurite arv	Õppurite arv
2017/18	27	19	23	69
2018/19	23	23	24	70
2019/20	27	24	19	70
2020/21	22	27	19	68
2021/22	23	25	22	70
2022/23	26	28	21	75
2023/24	33	23	33	89
2024/25	30	26	29	85
Kokku	211	195	190	596

Tabel 2. Õpilaste arv kooliastmete lõikes Surju Koolis (allikas: Haridussilm).

Kooliaste	1. kooliaste	2. kooliaste	3. kooliaste	gümnaasium	Kokku
Õppeaasta	Õppurite arv	Õppurite arv	Õppurite arv	Õppurite arv	Õppurite arv
2017/18	89	95	94	64	342
2018/19	101	87	98	55	341
2019/20	94	92	99	45	330
2020/21	86	94	100	52	332
2021/22	82	98	95	52	327
2022/23	89	98	98	62	347
2023/24	96	90	95	54	335
2024/25	78	95	96	53	322
Kokku	715	749	775	437	2 676

Tabel 3. Õpilaste arv kooliastmete lõikes Kilingi-Nõmme Gümnaasiumis (allikas: Haridussilm).

Sarnaselt lasteaedadele on erivajadusega laste arv kasvanud ka koolides ning seetõttu on järjest suurenenud tugispetsialistide ja -teenuste vajadus. Lisaks seab see täiendavad väljakutsed ka koolihoonetele, et võimaldada haridusliku erivajadusega (HEV) õpilastele parim võimalik haridus.

2024. aastal alustati pikalt oodatud ja planeeritud Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi hoone rekonstrueerimisega. Tööd valmivad 2025. aasta sügiseks. Kogu koolihoone muudetakse energiatõhusaks, sh hoone soojustatakse, rajatakse kaasaegne ventilatsioonisüsteem, muudetakse osaliselt ruumiplaani, paigaldatakse HEV õpilastele õpikeskkonnale ligipääsu tarbeks invatõstik jne.

Surju Kooli õppimisvõimaluste parendamiseks ootab lähiaastatel ees kooli staadioni rekonstrueerimine. Staadioni projekteerimine on teostatud, kuid seni on tööde algus edasi lükkunud teiste suuremahuliste investeeringute tõttu.

Kuna Saarde vald on haridusvõrgu ümberkorraldamise ja optimeerimisega aktiivselt tegelenud, siis saab praeguseks öelda, et saavutatud on optimaalne tulemus. See laseb edaspidi keskenduda olemasolevate ressursside kaasajastamisele ja haridusvõimaluste järjepidevasse arendamisse.

3.4. Huviharidus ja -tegevus

Saarde valla ainukene huvikool on Kilingi-Nõmme Muusikakool. Muusikakool asub Kilingi-Nõmmes aadressil Pargi tn 3, kuid koolil on ka õppekoht Surju koolihoones. Õppekoht moodustati 2019. aastal, et parandada suuresti hajaasustusega omavalitsuses huvihariduse kättesaadavust.

Muusikakooli õpilaste arv on aastate lõikes püsinud stabiilsena. Positiivne on, et 2023/2024 õppeaastal on märgata olulist õppijate arvu tõusu.

Õppeaasta	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Õppekava nimetus	Õppimiste arv	Õppimiste arv	Õppimiste arv	Õppimiste arv	Õppimiste arv	Õppimiste arv	Õppimiste arv
Kokku	66	72	76	68	73	66	76
Akordioni põhiõpe	3	3	3	1	3	4	2
Akordioni vabaõpe	1	1	2		1		2
Akordioni üldõpe	7	7	8	6	6	5	6
Flöödi põhiõppe õppekava	2	1				1	
Kitarri põhiõpe	3	4	3	3	3	3	1
Kitarri üldõpe	3	2	6	5	6	4	8
Klaveri põhiõpe	13	11	17	15	19	17	19
Klaveri vabaõpe	3	2	4	2	3	7	8
Klaveri üldõpe	6	7	15	12	13	9	15
Muusikaline eelõpe	22	31	10	15	13	11	11
Plokkflöödi põhiõppe õppekava	1	1	1	2	1	1	
Saksofoni üldõpe	2	2	2	2	2	1	1
Viiul- lisapilli algõpe			5	5	3	3	
Viiuli üldõpe							3
	66	72	76	68	73	66	76

Tabel 4. Õppimiste arv Kilingi-Nõmme Muusikakoolis aastatel 2017-2024 õppekavade lõikes (allikas: Haridussilm).

Kilingi-Nõmme Muusikakool on alates 2025. aastast valmis vabahariduslikku õpet osutama ka täiskasvanutele, mis on oluline täiendus täiskasvanute huvitegevuse võimaluste laiendamisel.

Õppida on võimalik nt klaverit, akordionit, karmoškat, viiulit, mandoliini, kitarr, väikekannelt, trompetit, trombooni ja metsasarve.

Huvitegevuses on võimalik osaleda kõikides valla koolides. Huvitegevuses on võimalik osaleda nt bändiringides, spordiringis, meisterdamisringis, rahvapilliõppes ja folklooriringis, orienteerumises, loodussõprade ringis, maastikuvibu ringis, laste- ja mudilaskooris, kokanduses jt. Lisaks pakutakse huvitegevust (sh täiskasvanutele) erinevate vallas tegutsevate spordikeskuste, spordiklubide, rahvamajade ja külaseltside juures.

3.5. Noorsootöö

Alates 01.07.2022 tegutseb Saarde Valla Huvikeskus, mille põhiülesanneteks on mh huvi- ja seltsitegevuse arendamine ning vaba aja veetmise võimaluste loomine ja noorsootöö korraldamine lähtudes noorsootöö seadusest ning muudest õigusaktidest. Asutus loodi Kilingi-Nõmme Vabaajakeskuse ümberkorraldamisel Saarde Valla Huvikeskuseks. Lisaks asutuse sisulisele ümberkorraldamisele muutus ka keskuse füüsiline asukoht – hoonest aadressiga Pärnu tn 62 Kilingi-Nõmme koliti ümber muusikakooliga samasse hoonesse aadressile Pargi tn 3 Kilingi-Nõmme. Sellega muutus keskuse igapäevase tegevuse korraldamine lihtsamaks, sest 14 puuküttega ahju asemel oli uutes ruumides keskküte ja kuna muusikakool tervet hoonet oma tegevusega ära ei täitnud, siis oli kahe asutuse ühte hoonesse kokku viimine lisaks sisulise tegevuse muutmisele ka majanduslikust otstarbekusest lähtuv otsus.

Saarde Valla Huvikeskus korraldab noortetubade tegevust ka Surju Rahvamajas ning Tali teeninduskeskuses. Lisaks on huvikeskuse korraldada igal suvel õpilasmaleva kahe rühma töö, üks rühm Surjus ja teine Kilingi-Nõmmes.

2025. aasta sügisel on planeeritud läbi viia noorsootöö kvaliteedi hindamine, milleks on Surju Kooli, Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi, Saarde Valla Huvikeskuse ja vallavalitsuse spetsialistidest ning noorte esindajatest moodustatud hindamismeeskond.

Saarde vallas tegutsevad erinevad noorteühingud, nt Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi õpilasesindus, Surju Põhikooli Oma Riigi õpilased, Forseliuse noortekogu, Noored Kotkad, Kodutütred.

2021. aastal asutati ka Saarde valla noortevolikogu, üks noortevolikogu koosseis tegutses, kuid 2024. aasta sügisel korraldatud noortevolikogu valimistele piisavalt kandidaate ei esitatud, ka korduvale kandidaatide otsimisele. Jätkatakse tööd, et noortevolikogu tähtsust ja rolli noortele teadvustada ning leida kandidaadid, kes oleksid valmis noortevolikogu töösse panustama.

Alates 01.01.2024-31.12.2027 on Saarde vald koos teiste Pärnumaa valdadega kaasatud projekti „Pärnumaa maapiirkonna noortegarantii tugisüsteemide arendamine“, mille eesmärgiks on mittetöötavate ja/või mitteõppivate noorte (NEET-olukorras noored) toetamine ja töö- ja kooliellu tagasi aitamine. Projekti raames töötab vallas 0,5 koormusega NGTS juhtumikorraldaja, kelle ülesandeks on NGTS seirega ning seiresse sattunud noortega tegeleda, neid julgustada, toetada ja aidata.

4 Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid

Saarde vallas antakse abivajajatele kahte tüüpi sotsiaaltoetusi, nendeks on sissetulekust mittesõltuvad ja sissetulekust sõltuvad toetused.

2025. aasta alguses uuendati põhjalikult sotsiaaltoetuste korda ning vähendati erinevate toetuste liike. Toetuste eraldamisel lähtutakse isiku tervikliku abivajaduse hindamise tulemustest ehk toetusi eraldatakse neile, kel tõesti on hinnatud abivajadus.

Sissetulekust mittesõltuvad sotsiaaltoetused	Sissetulekust sõltuvad sotsiaaltoetused
sünnitoetus	lasteaiatoetus
koolitee alustamise toetus	puudega isiku eluruumi kohandamise toetus
üldhariduskooli lõpetaja toetus	lisatoetus
juubelitoetus	
hooldajatoetus	
jõulupakk	
matusetootus	

Tabel 5. Saarde valla poolt makstavad sotsiaaltoetused (allikas: Saarde Vallavalitsus).

Lisatoetust makstakse majanduslikult vähekindlustatud isikutele ja peredele juhtumipõhiselt konkreetse olukorra leevendamiseks (küte, elutähtsad retseptiravimid, eluruumi hädavajalik parandamine, lapsele arendavate kultuuri- ja spordiürituste osavõtu tagamine, laste- või leinalaagris osalemine jms) vajalike kulutuste hüvitamiseks või ajutiste majandusraskuste ületamiseks (pikaajaline töövõimetus, kuriteo ohvriks langemine, pereliikme kaotus, pereliikme raske haigus jms).

Eelnimetatud toetustele lisaks makstakse vajaduse korral ka toimetulekutoetust, mis on riigi abi puudust kannatavatele inimestele.

Riigi poolt eraldatakse vahendeid läbi tasandus- ja toetusfondi omavalitsuse eelarvesse täiendavate teenuste osutamiseks: raske ja sügava puudega laste lapsehoiu-, tugiisiku-, sotsiaaltranspordi- või muude sotsiaalteenuste rahastamiseks, mis aitavad vähendada raske ja sügava puudega lapse perekonna hoolduskoormust või puudest tulenevat lisavajadust. Alates 2025. aastast eraldab riik vahendeid ka vaimse tervise teenuse osutamiseks, mille eesmärk on toetada isiku vaimset tervist ning psühhosotsiaalset toimetulekut. Nimetatud vahendite ning valla enda eelarvest eraldatavate täiendavate vahendite toel on vaimse tervise teenuse osutamiseks vallavalitsuses tööl psühholoog, kelle teenuse tarbimine on kõikidele Saarde valla elanikele tasuta. Psühholoogi teenuse juures on oluline, et teenust osutatakse abivajajale kõige mugavamas asukohas, seega on tegemist mobiilse psühholoogilise nõustamise teenusega.

Asendushooldusteenust osutatakse nii hooldusperede kui ka perekodu teenusena.

Pärast 2023. aasta hooldereformi on järjest enam kasvanud koduteenuse osatähtsus, sest hooldekodudes on kohtade osas järjekorrad. Koduteenuse eesmärk on täisealise isiku iseseisva ja turvalise toimetuleku tagamine kodustes tingimustes, säilitades ja parandades tema elukvaliteeti. Saarde vallas on praegu tööl viis koduhooldustöötajat, struktuuris on kohti kuus.

Omavalitsus korraldab lisaks ka sotsiaaltransporditeenust ja võlanõustamisteenust ning vastavalt vajadusele ka muid teenuseid, mis abivajajat aitavad. Toidupanga toel toetatakse majanduslikesse raskustesse sattunud peresid toiduabiga.

2024. aastal eraldati vallale 1 200 000 eurot toetusraha kogukonnapõhise toetatud eluhoone rajamiseks, omaosaluseks on planeeritud 300 000 eurot. 2025. aastal tegeletakse projekteerimis- ja ehitushankega ning alustatakse põhiprojekti projekteerimist. Ehitustöödega alustatakse 2026. aastal. Lisanduvaid sotsiaalpindasid on omavalitsusel väga vaja. Vallal on üksikuid kortereid erinevates asukohtades vallas, mida kasutatakse sotsiaalelupindadena, kuid selliste korterite haldamine on nii ajaliselt kui ka rahaliselt kulukas. Lisaks kaasnevad n-ö tavalises kortermajas sotsiaalklientide majutamisega sageli ka olmelised probleemid – kaasanikud ei mõista tavapärasest erineva käitumisega inimesi ning seetõttu tekivad elanike vahel probleemid. Tekkinud probleemide silumine võtab aga sotsiaalvaldkonna spetsialistidelt arvestatava aja, mida saaks aga teiste abivajajatega tegelemisele rakendada.

Valla hallatava asutusena osutatakse ööpäevaringset üldhooldusteenust Surju Hooldekodus Videvik. Lisaks sellele osutatakse ööpäevaringset üldhooldusteenust ka 100% vallas kuuluv SA-s Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus ning eraettevõttes Kilingi Villa Pansionaat (OÜ Väärikas Vanadus).

2021. aastal laiendati Surju Hooldekodu Videvik rohelist maja ning pärast seda on valla hallatavates hooldekodudes kohti kokku 97, millest 60 kohta Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskuses.

Hooldekodude hooned on rekonstrueeritud ja kaasaegsed ning hooldekodude kohtadele on paraku järjekorrad.

Saarde valla piirkonda teenindavad neli perearsti, kellest kahe vastuvõtud asuvad Kilingi-Nõmme Tervisekeskuses aadressil Pärnu tn 65. Surju tervisekeskus lõpetas tegevuse 2023. aasta suvel ning Saarde valla patsientide vastuvõtud toimuvad Häädemeeste vallas Uulus ja Võistes. Tali piirkonna perearsti vastuvõtt toimub Tali teeninduspunktis.

Kilingi-Nõmme Tervisekeskuses asub lisaks perearstidele ka valla ainuke apteek, osutatakse hambaraviteenust ning toimuvad füsioterapeudi vastuvõtud.

Kilingi-Nõmme Tervisekeskuse hoone rekonstrueeriti 2022. aastal, teostati energiatõhusustööd, uuendati küttetorustik, rajati kaasaegne ventilatsioonisüsteem ning ühtlasi paigaldati hoonesse pikalt oodatud invatõstuk.

Saarde vallas moodustati 2022. aastal rahvatervise strateegilise planeerimise töörühm, kelle eestvedamisel valmis 2023. aastal Saarde valla tervise- ja heaolu tegevuskava aastateks 2023-2026. Töörühma ülesandeks on rahvatervise valdkonna tegevuste strateegiline planeerimine, tegevuste läbiviimine ja hindamine.

5 Kultuur, sport, vaba aeg ja külaliikumine

Saarde vallas tegelevad kultuurisündmuste ja huvitegevuse korraldamisega valla hallatavad asutused Kilingi-Nõmme Klubi (sh Tali Seltsimaja tegevuse korraldamine) ning Surju Rahvamaja. Lisaks pakuvad huvitegevuse ja sportimise võimalusi Tihemetsa Huvi- ja

Spordikeskus ja Kilingi-Nõmme Spordihoone. Külamajadest MTÜ Lähkma-Saunametsa Külaseltsi poolt juhitud Lähkma külamaja ja loomulikult ka Kilingi-Nõmme Muusikakool.

Kultuuri- ja rahvamajad korraldavad kontserte, pidusid, etendusi ning toimuvad kinoõhtud. Kilingi-Nõmme Klubi korraldada on traditsioonilised Kilingi-Nõmme linnapäevad ja alates 2020. aastast iga aasta augustis toimuv Saarde valla kodukohvikute ja garaažimüügipäev. Olulisemad sündmused läbi aastate on veel rahvamuusikapeod Lähkma Külamajas, pärimuspäev, Klubi Rock, aastalõpupeod valla erinevates keskustes, kogu pere jõulupäev Kilingi-Nõmme lasteaia Krõll eestvedamisel ning advendiaja, vabariigi aastapäeva, emade- ja isadepäeva tähistamised valla erinevates keskustes, eakatepäev, lusikapidu jt.

Saarde vallas on kaks raamatukogu, Surju ja Kilingi-Nõmme raamatukogud, millest viimasel on ka kaks haruraamatukogu – Tihemetsas ja Talil. Tulenevalt rahvaraamatukogude seaduse muudatustest on 2026. aastal planeeritud Surju ja Kilingi-Nõmme raamatukogu liita ja moodustada üks ühine Saarde valla raamatukogu, millele jäävad haruraamatukogud. Saarde valla suurust ja tugevat hajaasustatust silmas pidades on teenuse parema kättesaadavuse huvides raamatukoguteenuse arendamiseks kaalutud võimalusi mobiilse raamatukoguteenuse arendamiseks.

Saarde vallas puudub muuseum, kuid muuseumi vajalikkusest on räägitud kaua. 2025. aastal on jõutud selleni, et olemas on muuseumi loomiseks vajalikud hooned. Seoses Politsei- ja Piirivalveameti ning Päästeameti uue ühishoone valmimisega andis riik Pargi tn 1a ja Pargi tn 4 kasutuseks jäänud hooned üle omavalitsusele tasuta avalikuks kasutamiseks ning muuseumi loomiseks. Muuseumi kontseptsiooni loomisega tegeletakse ning loodetavasti on tulemusi peagi näha.

Eesti spordiregistri andmeil on Saarde vallas 15 spordiobjekti, neist 4 asuvad Tihemetsas, 7 Kilingi-Nõmmes ja 4 Surjus. Lisaks on vallas registreeritud 9 spordiorganisatsiooni ja harrastajaid spordiklubides 293.³

Vallas leidub nii rannavõrkpalliplatse, discgolfiradasid, välijõulinnakuid, skateparke, võimalusi orienteerumiseks jne. Uuematest investeeringutest sporditaristusse saab välja tuua Kilingi-Nõmme valgustatud tervise- ja suusaraja, mis valmis 2024. aastal Kilingi-Nõmme linna piirile Marana külla. Motospordiks pakub võimalusi Lauri krossirada Väljakülas.

Saarde vallas on arvukalt pikkade traditsioonidega spordisündmuseid, nt COOP Kilingi-Nõmme maijooks, Kõveri Spordipäev, Kilingi-Nõmme koolispordi mitmevõistlus, Kilingi-Nõmme triatlon, Kolme koolimaja jooks, isadepäeva maleturniir, “Saarde täpsuskütt” (õhkrelvast laskmine ja vibuvõistlus), Saarde Rannakuningas ja -kuninganna (võrkpallivõistlus), JõuluAKRO (VK Githa jõuluvõistlus), meistrivõistlused koroonas, Saarde jõuluLED (paaris discgolfivõistlus), sulgpalliturniir, võimlejate nääripäev ehk Ilvese pidu, Kahe spordihoone matk, Saarde kinnine discgolfi sari, Kilingi-Nõmme lahtised meistrivõistlused discgolfis, emadepäeva võimlemispidu, ALAS-KUUL AS heategevuslik hüppepäev, Saarde-Häädemeeste-Salacgriva sõpruskohtumine korvpallis, kiirusliku vastupidavuse tšempionaat jt.

³ Eesti spordiregister. <https://www.spordiregister.ee/et/piirkond/13/parnumaa> (20.06.2025).

Vallas toimuva kohta saab infot ajalehest Saarde Sõnumid, mis ilmub üks kord kalendrikuus (v.a juulis).

5.1. Külaliikumine

Külaliikumise aktiivsus erineb Saarde vallas piirkonniti. Külaseltsid on andnud olulise panuse kogukonna ellu läbi kohaliku külamaja rajamise või korrastamise ning seal erinevate tegevuste läbiviimise. On külaseltse, kes aktiivselt erinevate projektitoetuste abil rikastavad valla kultuuri- ja spordielu sündmuste korraldamisega ning panustavad elanikkonnakaitse kogukonna kriisivõimekuse tõstmisega (kogukondade kriisiplaanide koostamine, kriisivarude soetamine jne).

Alates 2025. aastast on Saarde vallavalitsuse struktuuri loodud elanikkonnakaitse ja kogukonnatöö spetsialisti ametikoht. Ametikoha üheks eesmärgiks on toetada kogukondade koostöö- ja osalusvõimekust ning suurendada kodanikuühenduste kaasamist kohaliku elu arendamisse. Oluliseks suunaks kogukondade toetamisel on usaldusliku ja kaasava suhtluskultuuri ehk dialoogi loomine. Kogukondlike dialoogide kaudu saab paremini mõista elanike vajadusi ja hoiakuid, ennetada võimalikke pingeid ning kujundada ühist arusaama elukeskkonna kujundamisest. Avatud ja väärtustav aruteluruum toetab kogukonnatunnet, loob sidemeid eri vaatenurkade vahel ning aitab kujundada sellist valitsemispraktikat, kus otsuste tegemine on läbipaistev, kogukondadele arusaadav ning elanikelt sisendit küsiv ja väärtustav. Selline avatud valitsemise partnerlus tähendab, et otsuseid tehakse koos inimestega, ausalt ja arusaadavalt ja ainult siis saab tekkida rohkem usaldust ja parimad lahendused, mis lähtuvad elanike tegelikest vajadustest.

Kindlasti on üheks suurimaks väljakutseks kogukondliku ühtsustunde ja aktiivsuse tõstmine ning külaliikumise suurendamine. Külaliikumine Saarde vallas toetub kohapealsetele eestvedajatele ja vabatahtlikule initsiatiivile. Paljudes külates on just seltside tegevuse kaudu hoitud ja arendatud kogukondlikku koostööd, aidates kaasa kogukonnatunde tugevdamisele. Väljakutseks on hoida ja kasvatada kohalike inimeste osalust, toetada väiksemate kogukondade elujõulisust ning soodustada koostööd, kus eri piirkonnad saavad jagada kogemusi ja õppida üksteiselt. Külaliikumise elujõulisuse tagamiseks tuleb väärtustada kohalikke eestvedajaid, toetada nende tegevusi ning luua eeldused selleks, et ka väiksemad kogukonnad saaksid olla nähtavad, kuuldav ja aktiivsed. Et seltsimajade ümber koonduv koostegemise kultuur pakuks tuge ka muutlikes oludes.

Lisaks tegutsevad vallas mitmed aktiivsed kultuuriühendused ning eakate klubi.

6 Elanikkonnakaitse ja kriisivalmidus

Viimaste aastate kriisid nagu koroonapandeemia, Ukraina sõja mõju, tormid, elektri- ja veekatkestused on näidanud, et kriisideks valmis olemine ei ole enam valikuline, vaid vajalik osa kohaliku omavalitsuse igapäevatööst. Kogemus on näidanud, et ootamatud olukorrad võivad mõjutada elanikke, teenuseid ja kogukondi palju ulatuslikumalt, kui esmapilgul arvata võiks.

Saarde valla elanikkonnakaitse ja kriisivalmiduse eesmärk on hoida kogukonda võimalikult hästi informeerituna ja kaitstuna. Ükski kriis ei puuduta vaid üht valdkonda, vaid on tihedas

ristsõltuvuses paljude teistega, kriis võib korraga mõjutada inimesi, ettevõtteid, kariloomi ja looduskeskkonda ning ka elektriühendust, vee- ja kanalisatsiooniteenuseid ja sideühendusi. Elanikkonnakaitse ja kriisivalmiduse valdkond on tihedalt seotud kogukonnatöö, sotsiaalhoolekande, hariduse, infrastruktuuri ja turvalisusega. Just valdkondade omavahelises tihedas koostöös saab tagada selle, et kriisiolukorras ei jää keegi üksi ja igaüks teab, kuidas toimida.

Saarde vallas on moodustatud 13-liikmeline kriisikomisjon, kuhu kuuluvad erinevate valdkondade esindajad ja spetsialistid. Komisjoni töö tugineb kehtivale põhimäärusele ning peamiseks ülesandeks on valla toimepidevuse ja kriisivalmiduse suurendamine ning erinevate kriisiolukordade lahendamise koordineerimine. Kriisikomisjon koguneb korraliselt neli korda aastas.

Saarde vallas on elanikkonnakaitse teemadega tegeletud järjepidevalt juba aastaid, korraldatud on koolitusi, õppusi ning kaardistatud kogukonna valmisolekut ja ressursse. Kriiside ennetamine ja nendeks valmistumine ei tähenda ainult varustust ja plaane, vaid ka elanike ja kogukondade koostöövõimet, vastastikuse toetuse ja usaldusliku suhtluse tugevdamist. Kuna Saarde vald on pindalalt suur ning hajaasustusega, tähendab see, et valmisolekuks tuleb panustada süsteemselt ja regulaarselt nii inimeste teadlikkusesse, teenuste toimepidevusse kui ka koostöösse kogukondade ja partneritega. Just seetõttu on vallavalitsus loonud 2025. aasta kevadest elanikkonnakaitse ja kogukonnatöö spetsialisti ametikoha, et kriisivalmiduse teemat paremini koordineerida.

Üheks oluliseks fookuseks on elanike teadlikkuse tõstmine ja info kättesaadavuse parandamine kriisiolukorras. Elanike teavitamiseks ja kriisikommunikatsiooni toetamiseks on Saarde valla eri piirkondades (strateegiliselt planeeritud asukohtades) määratletud 14 avalikku infostendi (olemasolevad stendid renoveeritud, üks lisaks rajatud), mis täidavad kriisiolukorras olulise infopunkti rolli. Kriisi ajal, kui tavapärased infokanalid nagu internet, mobiiltelefon või raadio ei pruugi toimida, edastab vallavalitsus nende stendide kaudu ohuteateid, juhiseid ja muud vajalikku teavet. Infostendid asuvad ligipääsetavates kohtades üle valla. Elanikke on julgustatud juba rahulikul ajal märkama, milline infostend jääb nende kodu või igapäevase liikumistee lähedale, et kriisi korral oleks info kättesaadav. Näiteks on lisaks rajatud Jäärja infostend äärmiselt oluline piiriala asukohta, kerskuskeskuse puudumise ja igapäevaste leviprobleemide tõttu. Edasiarendusena on planeeritud infostendidele lisada sedelikastid, et kriisi ajal tagada info liikumine elanikkonnalt kriisistaabile.

Lisaks infostendidele on Saarde vallas määratud kaheksa võimalikku kerskuskeskust. Need on kogukonnale tuttavad hooned, mis avatakse kriisi ajal vastavalt vajadusele. Kerskuskeskustes saab kriisi ajal infot olukorra kohta, juhiseid, joogivett või infot vee kättesaadavuse kohta ning võimalusel laadida telefoni või saada teavet laadimisvõimaluste kohta. Kõiki kerskuskeskusi ei pruugita igas kriisis avada, avatud keskuste kohta annab vallavalitsus teada infostendide ja kohalike infokanalite kaudu. Kerskuskeskused on tähistatud punase sümboliga ja nende asukohad on avaldatud Saarde valla kodulehel ja Saarde Sõnumites.

Side ja info liikumise tagamine kriisiolukorras on elanikkonnakaitse seisukohalt kriitilise tähtsusega, kuid täna puudub Saarde vallas alternatiivne sidetehnika olukordades, kus katkeb elektri- ja andmeside. Sellistes olukordades on raskendatud nii valla asutuste omavaheline

suhtlus kui ka infovahetus riigiga. Arengusuunana on oluline välja töötada lahendused, mis võimaldaksid tagada kriisiaegse suhtluse (näiteks raadioside, Starlink).

Saarde vallas on olemas väike varu generaatoreid ja valmidus (avariitoite ühendus on välja ehitatud) tagada teatud hoonetes elektrivarustus kriisiolukorras, kuid olemasolevatest seadmetest ei piisa kõigi oluliste asutuste ja teenuste katkematuks toimimiseks. Sõltuvus elektrist põhjustab katkestusi, sest paljudes asutustes puuduvad oma generaatorid ning ollakse sõltuvad valla kesketest varudest ja nende kohaletoomise võimekusest. Vee- ja kanalisatsiooniteenuse osutajal on samuti olemas teatud generaatorite võimekus, kuid see ei taga kogu valla teenuse toimepidevust kriisiolukorras.

Kriisivarude (nt kütus, joogivesi, toit, sularaha, aku ja patareitoitel tehnika) osas puudub valla tasandil piisav varu ja süsteemne haldus. Toimepidevuse suurendamiseks on vajalik täiendada varusid, suurendada kohalikke võimekusi ning täiustada tegevusplaane vastavalt riskianalüüsi järeldustele. Saarde valda on planeeritud kriisipood, mis aitab tagada toidu ja esmatarbekaupade kättesaadavuse suure kriisi või elektrikatkestuse ajal. Kriisitanklad on osa üle-eestilisest autonoomsete ja generaatoriga varustatud tanklate võrgustikust, mis tagavad vedelkütuse kättesaadavuse ka ulatuslike elektrikatkestuste või muude hädaolukordade korral. Saarde vallale lähimad kriisitanklad asuvad Pärnu linnas (2), Häädemeestel (1), Viljandi vallas (1) ja Tõrva vallas (1), mis tagavad toimiva teenuse ka kriisiolukordades. Kilingi-Nõmme tankla kriisitankla nõuetele ei vasta. Kriisipoodide ja -tanklate võrgustikku koordineerib Eesti Varude Keskus.

Saarde vallas on kogukonnad ise astunud olulisi samme oma küla turvalisuse ja valmisoleku suurendamiseks. Mitmed külaseltsid on erinevate toetuste abil tugevdanud oma ruumide toimepidevust ja valmidust kriisiolukordadeks. Näiteks Jaamaküla, Lähkma-Saunametsa ja Ristiküla kogukonnakeskused on loonud võimalusi, et pakkuda kriisiolukorras infot, sooja ruumi, vett ja muud esmavajalikku tuge. Külaseltside ettevõtlikkus ja valmisolek on väärtuslik osa valla üldisest elanikkonnakaitsest. Nende algatused on heaks näiteks, kuidas kogukondlik tegutsemine suurendab turvalisust ja tugevdab koostööd.

Elanikkonnakaitse on ühine vastutus, iga inimese teadlikkus ja valmisolek mõjutab kogu kogukonna võimet kriisiolukorras toime tulla. Saarde vallas on viimastel aastatel pööratud rohkem tähelepanu sellele, et inimesed oskaksid ise kriisideks valmistuda. Selleks on Saarde vald avaldanud praktilisi juhiseid nii valla kodulehel kui ka Saarde Sõnumites. Edaspidi on eesmärk jätkata elanike teadlikkuse tõstmisega, pakkudes selget ja kergesti leitavat teavet ning erinevaid koolitusi ja infopäevi. Teadlikkuse tõstmiseks kasutatakse ka kogukondlikke üritusi, kus saab kriisivalmiduse teemasid jagada lihtsal ja mitteformaalsel viisil.

Saarde valla lähiaastate tegevused keskenduvad riskianalüüsi regulaarsele ajakohastamisele ja konkreetse tegevuste elluviimisele ning hädaolukorra lahendamise plaanide täiendamisele. Tähtsal kohal on ka strateegiliste ressursside kaardistamine ja valla varude ning võimekuse suurendamine, et tagada kriisiolukorras paindlik tegutsemisvõime. Selleks on vajalik kasutada aktiivselt pakutavaid toetusmeetmeid ja projekte, et suurendada valmisolekut ja toimetulekut kriisides, sealhulgas täiendada varusid, soetada generaatoreid ja alternatiivseid sidevahendeid.

Elanike teadlikkust ja valmisolekut toetatakse info jagamise, juhendmaterjalide, kogukondliku valmisoleku edendamise, vabatahtlike kaasamise ning isikliku toimetulekuoskuse arendamise kaudu. Arendatakse kriisikommunikatsiooni ning luuakse alternatiivseid sidevõimalusi. Kriisijuhtimise tõhustamiseks korraldatakse õppusi, mille käigus testitakse plaane, harjutatakse koostööd ning tuvastatakse kitsaskohad, mille põhjal saab täiendada riskianalüüse ja tegevuskava.

Lisaks tuleb valmisoleku suurendamiseks Saarde vallas arvestada mitmete riiklike seaduse muudatuste ja suunistega. Haridus- ja Teadusministeeriumi juhiste alusel tuleb haridusasutustel ajakohastada oma kriisiplaane, tõsta personali teadlikkust ning tagada valmisolek reageerida eriolukordadele, sealhulgas evakuatsiooni või varjumise vajadusele. Samal ajal on ettevalmistamisel muudatused Hädaolukorra seaduses, millega kehtestatakse täpsemad nõuded varjumispaikadele, mis puudutavad kõiki olemasolevaid suuremaid hooneid, sealhulgas korteriühistuid, ettevõtteid ja avalikke hooneid. Muudatustega kaasneb vajadus hinnata kohalike hoonete sobivust varjumiseks, koostada varjumisplaanid, läbi viia teavitamine ning kavandada vajalikke muudatusi. Lisaks on Riigikogus menetluses tsiviilkriisi ja riigikaitse seadus, mis määratleb kohaliku omavalitsuse rolli elanikkonnakaitstes veelgi selgemalt, sh koostöö, planeerimise, ressursside juhtimise ja teavitamise osas. Muutuv õiguskeskkond eeldab Saarde vallalt ja asutustelt süstemaatilist tegutsemist kriisivalmiduse arendamisel ning vastavust uutele kohustustele.

7 Ettevõtlus ja turism

7.1. Ettevõtlus

Saarde vallas on 2024. aasta seisuga Statistikaameti andmetel registreeritud 583 majandusüksust (FIE-d, OÜ-d, AS-id, TÜ-d, MTÜ-d, SA-d ja KOV üksused).⁴ Kõige enam ettevõtteid (119) tegutseb põllumajanduses, metsanduses ja kalapüügis, järgnesid ehituses (69), hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remondis (40) ja töötlevas tööstuses (32) tegelevad ettevõtted.

⁴ KOV juhtimislauad. <https://juhtimislauad.stat.ee/et/piirkondlik-statistika-3/saarde-vald-61> (25.06.2025).

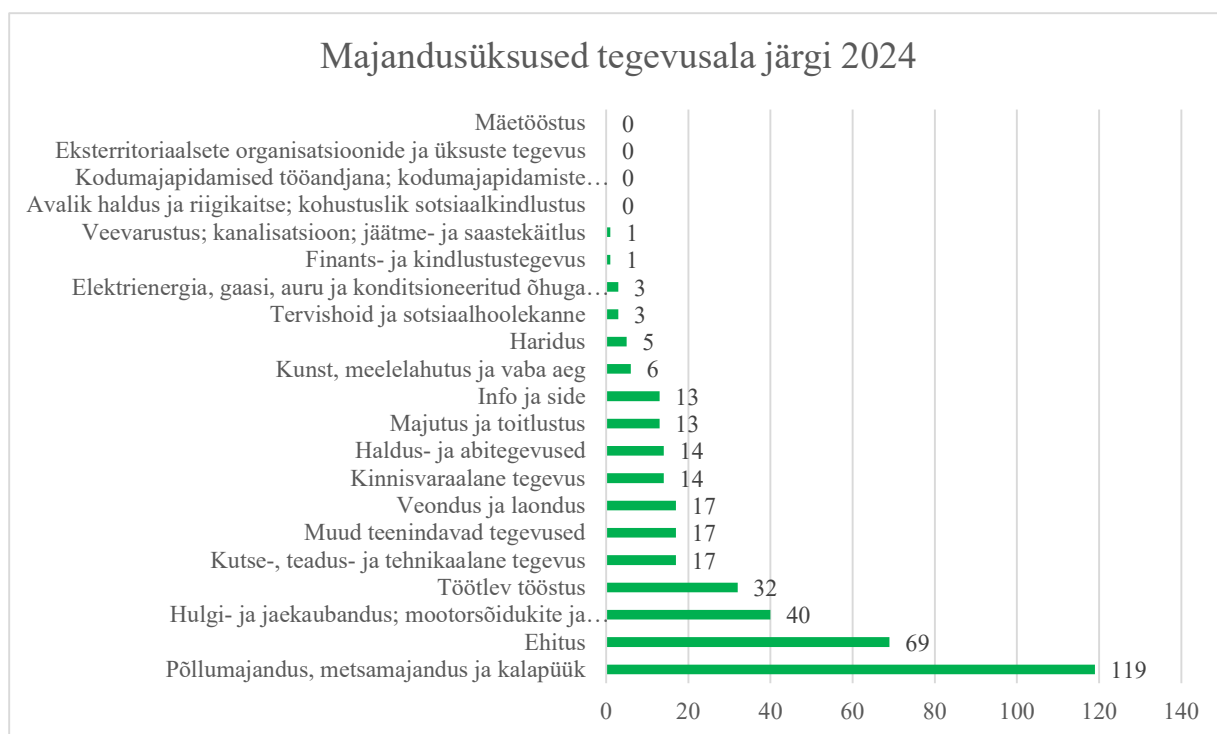

Diagramm 9. Ettevõtete arv Saarde vallas 2024 tegevusalade lõikes (allikas: [Statistikaamet](#)).

Statistikaameti 2024. aasta andmete järgi oli 96,6 %-l Saarde valla ettevõtetel töötajaid alla 10, 2,9 %-l ettevõtetest oli töötajaid vahemikus 10-49 ja ainult 0,5 %-l ettevõtetest töötajaid üle 50 inimese.⁵

Ettevõte	Tegevusvaldkond	Töötajate arv
Kilingi-Nõmme Majandusühistu	Toidu, joogi jm jaemüük	83
Helmetal IMS OÜ	Metallkonstruktsioonide ja nende osade tootmine	70
Kilingi-Nõmme Gümnaasium	Haridus	69
Saarde Vallavalitsus	Avalik haldus ja riigikaitse	68
Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus SA	Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	43
Surju PM OÜ	Piimakarjakasvatus	38
Surju Kool	Haridus	37
Alonewolf OÜ	Kaubavedu maanteel	28
Kilingi-Nõmme lasteaed Krõll	Haridus	27
Oberis OÜ	Rõivaste tootmine	19
Saarde Kommunaal OÜ	Veevarustus, kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	18
Kaunsaare OÜ	Piimakarjakasvatus	17
Surju Hooldekodu "Videvik"	Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	16
Stonewolf OÜ	Kaubavedu maanteel	13
Kilingi-Nõmme Klubi	Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	12
Star Arendus OÜ	Muud teenindavad tegevused	12

⁵ Majandusüksused töötajate arvu järgi. <https://juhtimislauad.stat.ee/et/piirkondlik-statistika-3/saarde-vald-61/graaфик-102> (30.06.2025).

Iftar OÜ	Metsavarumine	12
Kilingi-Nõmme Muusikakool	Haridus	11
Alconet Trade OÜ	Küttepuude tootmine	11
Metsis OÜ	Põllu- ja metsamajandusmasinate tootmine	11
Luxury Crafts OÜ	Muud infotehnoloogia- ja arvutialased tegevused	10
Jantor Investeeringud OÜ	Elamute ja mitteeluhoonete ehitus	10

Tabel 6. Saarde valla suurimad tööandjad 2025. a I kvartali seisuga (allikas: [Maksu- ja Tolliameti statistika tasutud maksude, käibe ja töötajate arvude osas](#)).

Saarde vald on metsa- ja põllumajandusmaa poolest rikkalik, mis loob tugeva aluse metsa- ning põllumajandussektori ettevõtluseks. Valla strateegiline asukoht Läti piiri ääres ja suhteline lähedus suurematele linnadele annab ettevõtetele ligipääsu erinevatele turgudele ja transpordivõimalustele ning soodustab ettevõtluse mitmekesistumist ja arengut.

2023. aastal avatud Saarde tuulepark annab võimaluse energiamahukate ettevõtlusvormide ligimeelitamiseks. Tuulepark loob soodsa pinnase nii olemasolevate ettevõtete arenguks kui ka uute, eriti energiamahukate ja innovaatiliste ettevõtete tekkeks ning aitab tugevdada kogu piirkonna majanduslikku ja sotsiaalset potentsiaali.

Hoolimata tuuleparkidega seonduvatest väga erinevatest arvamustest ja seisukohtadest, ei ole praeguseid teaduslikke uuringuid silmas pidades vähemoluline Saarde valla kui keskkonnasõbraliku omavalitsuse kuvandi tugevnemine. Rohelise energia tootmine tugevdab Saarde valla mainet innovaatilise ja jätkusuutliku omavalitsusena, mis võib olla oluline argument erinevate investeeringute ja ettevõtete piirkonda meelitamisel.

Ettevõtluse arengut aga piiravad kindlasti hõre asustus, tööjõupuudus ning riiklikud loodus- ja keskkonnavalased kaitsepiirangud.

7.2. Turism

Saarde vallas on turismivaldkonnal tugev potentsiaal, see tugineb looduslikele ja kultuurilistele väärtustele. Valla metsad, sood ja rabamaastikud, veekogud ja looduskaitsealad pakuvad võimalusi loodusturismiks ning aktiivseks puhkuseks. Saarde vald oma rikkaliku looduskeskkonnaga on tuntud jahiturismi huviliste seas. Samuti on piirkonnas erinevaid kultuuri- ja ajaloopärandiga seotud vaatamisväärsusi, mis võiksid olla atraktiivsed nii sise- kui ka välituristidele.

Kogukonnatöö ja turismivaldkonna arendamiseks, tegevuste planeerimiseks ja läbiviimiseks moodustati 2024. aastal Saarde Vallavalitsuse juurde kogukonna töörühm. Töörühma eestvedamisel alustati kaasaegse Saarde valla turismiinfokaardi kujundamisega ning paralleelselt kaardi väljatöötamisega esitati projektitaotlus Pärnu Lahe Partnerluskogu Romantilise Rannatee ühistegevus ja turundus meetmesse. Projekt sai rahastuse ning 2025. aasta mais paigaldati viide erinevasse asukohta Saarde vallas projekti „Turismiinfo kättesaadavuse parendamine Saarde vallas“ raames turismiinfokaardid (kaardi kujundus on näha illustratsioonil 1). Füüsilised kaardid on varustatud QR-koodidega, mis suunavad turistid veebirakendusse, mis omakorda aitab turistidel Saarde valla kohta kätte saada kõige

ajakohasem informatsioon. Projekti plussiks on, et füüsilistele kaartidele pandi info, mis ajas niivõrd ei muutu, ning veebirakendusse info, mida on igal ajal võimalik lihtsasti uuendada.

Joonis 2. Saarde valla turismiinfokaardi kujundus 2025 (allikas: Saarde vallavalitsus).

Valda läbivad või siin asuvad mitmed RMK matkarajad: Oandu-Aegviidu-Ikla 370 km pikkune matkarada Hüpasaare – Kopra ja Kopra – Ikla teelõikudes; RMK Kilingi-Nõmme matkarada; RMK Rae järve matkarada ja telkimisala; RMK Sandra matkarada; RMK Laiksaare lammimetsa õpperada; Kõveri matkarada; Käršu õpperada. Lisaks asuvad Saarde vallas RMK Kopra, Katku ja Kilingi-Nõmme lõkkekohad ning Laiksaare metsaonn. Matkaradadest saab Kilingi-Nõmmest Pärnu tänavast alguse ka mööda endist Mõisaküla-Pärnu raudteetammi Mõisaküla suunas kulgev matkarada Green Railway ehk Rohelised Rööpad.

Aktiivset puhkust armastavale turistile on Saarde vallas veel pakkuda erinevaid sportimisvõimalusi nagu nt Kilingi-Nõmme Discgolfi rada aga ka Kilingi-Nõmme MOBO rada.

Vaatamisväärsustest ja erinevatest huviobjektidest asuvad valla territooriumil Pärnu maakonna kõrgeim tipp Rehemaa mägi (ligi 81 meetrit), erinevad mõisad (Volveti, Jäärja, Käršu, Allikukivi), Loodja postijaam, Lauri krossirada, monument „Eesti elu hoidja“, ajaloomälestis skulptuur „Tööline“, Saarde Katariina kirik, Uue-Kabja rändrahn ehk Vanapagana kabi (3,3 m kõrge ja ümbermõõt 22 m), Vardja liivakivipaljand, Leissaare tamm, Tõitoja ürgorg, Allikukivi koopad ja allikas, Kõveri Kolmearakse ohvrikivi, Karumulla mägi jne.

Saarde vallas on majutusvõimalusi võrdlemisi vähe. Olemas on Allikukivi Veinimõisa Glämping, Vango Imedemaa Puhkeküla, Aasa Puhkemajad, Livonia Matkamaja, Kõveri Puhkekeskus, Loodja Jahimaja, Oraveski Talu, Uueparu puhkekeskus, Vardja Talu, H8TEL Hostel, Peebu Kämping. Eelnimetatud majutusasutused on pigem suunatud väiksemaarvulistele

seltskondadele, mis tähendab, et suuremahuliste sündmuste puhul tuleks majutuskohi otsida ka teistest lähimatest omavalitsustest.

Toitlustuse pakkumisega tegeleb vallas ainult kolm ettevõtet. Hooajaliselt, ja nt suuremate sündmuste puhul, võib see raskuseid tekitada, sest puudub võimekus suuremat hulka rahvast toitlustada. Ürituste korraldamisel kaasavad korraldajad reeglina toitlustajaid ka väljastpoolt valda. Sooja toitu ja jooke pakuvad lisaks olemasolevatele kohvikutele ka Kilingi-Nõmme Majandusühistu kauplused Kilingi-Nõmmes, Tihemetsas, Talil, Surjus ning Kanakülas. Neist viimane läbis 2024-2025 põhjaliku uuenduskuuri ning pakub lisaks veel ka pesemisvõimalust, nt kaugsõiduautode juhtidele.

Turismivaldkonna arendamiseks on vaja investeringuid taristusse, teenuste mitmekesistamist, koostöövõrgustike tugevdamist ning aktiivset turundust. Nii võib turismist saada üks valla majandust ja kogukonda toetav võtmevaldkond.

Turismivaldkonna arengu kitsaskohad:

- turismi hooajalisus, hooaja lühidus ning valla vähene tuntus laiemalt piirab külastajate arvu ja ettevõtlus võimalusi;
- piirkonnas napib kaasaegseid ja mitmekesiseid turismiteenuseid, mis võiksid pakkuda lisaväärtust ja pikendada külastusaega;
- turismivaldkonna investeringute vähesus;
- taristu (teed, viiad, puhkealad) vajab täiendamist ja ajakohastamist, et muuta piirkond turistidele mugavamaks ja ligitõmbavamaks;
- piirkonna turundus on olnud tagasihoidlik ning puudub ühtne ja tugev bränd, mis tooks Saarde valla turismikaardile;
- piirkonna turismiteenused ja -objektid ei ole piisavalt hästi esindatud digikanalites, mis takistab potentsiaalsete külastajate jõudmist Saarde valda.

Turismivaldkonna arenguvõimalused võiksid olla:

- panustamine turismitaristu arendamisse, et parandada ligipääsetavust ning tõsta teenuste kvaliteeti;
- koostöö arendamine nii kohalike ettevõtjate, kogukonna, naaberomavalitsuste kui ka LEADER tegevusrühmadega (Pärnu Lahe Partnerluskogu ja Roheline Jõemaa), et luua piirkonnaülene turismivõrgustik ja ühised turundustegevused;
- uute turismitoodete – näiteks loodusturismi, aktiivse puhkuse ja pärandturismi – arendamine aitab mitmekesistada pakkumist ja pikendada turismihooaega;
- turundustegevuste tõhustamine ning ühtse kuvandi loomine aitab suurendada Saarde valla tuntust sihtkohana.

STRATEEGIA 2026-2035

Saarde valla visioon ja pikaajalised eesmärgid aastaks 2035

Saarde valla visioon aastaks 2035

Saarde on **turvaline** ja **ühtehoidev** vald, kus väärtustame **suhteid**, hoolime **loodusest**, julgustame inimesi kaasa rääkima ja **koos** tegutsema ning kus igas vanuses inimestele on loodud võimalused **tegasaks** ja **tähendusrikkaks eluks** kodukohas.

TURVALISUS

Kindlustunne ja usaldus – tänaval, kodus ja kogukonnas. Meil on hästi toimiv ja turvaline avalik ruum, toimib efektiivne koostöö omavalitsuse ja elanike vahel ning eksisteerib tugev kogukonnavaim, kus iga inimene tunneb end hoituna ja oodatuna. Turvaline keskkond julgustab kaasa rääkima ja ühistegevustest osa saama.

Toetus, vastastikune austus ja üksteise kuulamine. Kogukond hoolitseb üksteise eest, korraldatakse ühiseid üritusi ning kõigil on võimalus olla kaasatud ja nähtud. Soe ja sõbralik õhkkond tugevdab koostööd ja innustab inimesi üheskoos kodukoha elu paremaks muutma.

ÜHTEHOIDVUS ja SUHTED

LOODUS

Puhas ja jätkusuutlikke põhimõtteid arvestav korras avalik ruum, ligipääsetavad rohealad ning säästlikud eluviisid. Hoolides loodusest, säilitame valla ilu ning igaühel on võimalus puhata ja tegutseda puhtas keskkonnas. Tugevneb iga elaniku kodukohatunne.

Aktiivne ühisloome ja koostöö, kus inimesed toetavad ja innustavad üksteist, jagavad ideid ning teevad ühiseid otsuseid. Suureneb kogukonnatunne ja võimalus koos ühiseid eesmärke ellu viia.

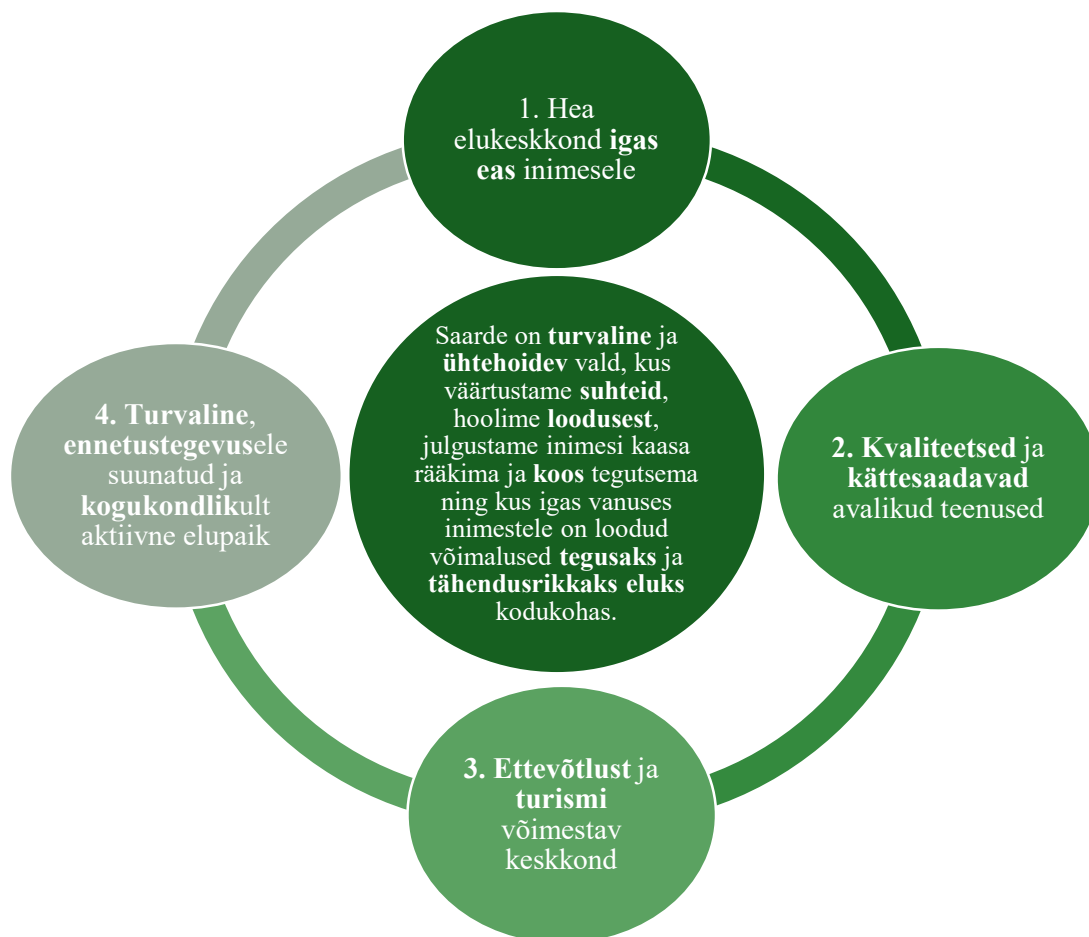
KOOS

TEGUS ja TÄHENDUSRIKAS

Aktiivne ja sisukas osalemine kogukonna tegemistes ja võimalus teostada end nii töö, harrastuste kui ka vabatahtliku tegevuse kaudu. Iga inimese väärtus- ja kuuluvustunne suureneb, julgetakse panustada ja tunda rõõmu oma kodukohas elamisest.

Eelnimetatud väärtuste järgimisega loome usaldust, tugevdame kogukonnatunnet ning aitame igal inimesel leida oma koht ja võimalused eneseteostuseks, turvatundeks ja arenguks kodukohas.

Selleks, et Saarde vald liiguks visiooni saavutamise suunas, on seatud neli pikaajalist strateegilist sihti, milles on omakorda määratletud valla strateegilised eesmärgid, mõõdikud ning nelja lähima aasta tegevuskava ja vajalikud investeeringud.

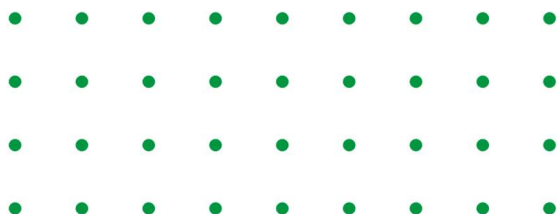
Joonis 1. Arengukava strateegilised valdkonnad

Visiooni elluviimisel keskendutakse lähiperioodil järgmistele arengusuundade ja põhimõtetele ning need on aluseks ning suunaks erinevate omavalitsuse tegevuste planeerimisel:

1. **Hea elukeskkond igas eas inimesele** - Saarde vallas on igale vanusegrupile tagatud turvaline, toetav ja kaasaegne elukeskkond, kus väärtustatakse iga inimese panust ja heaolu. Iga elanik – lapsest eakani – saab Saarde vallas elada täisväärtuslikku, turvalist ja aktiivset elu, toetudes tugevale kogukonnale ning loodus- ja majanduskeskkonna jätkusuutlikule arengule.
2. **Kvaliteetsed ja kättesaadavad avalikud teenused** - Saarde valla elanikele on igapäevaselt tagatud professionaalsed, usaldusväärsed ja vajadustele vastavad teenused, mis on hõlpsasti kättesaadavad kõigile, sõltumata elukohast või vanusest. Täiustame teenuste korraldust, arendame digilahendusi ning tagame teenuste kättesaadavuse ka

hajaasustusega piirkondades. Iga vallakodanik tunneb end toetatuna ning saab kiiresti ja mugavalt vajalikku abi, mis parandab elukvaliteeti ja tugevdab kogukonna sidusust.

3. **Ettevõtlust ja turismi võimestav keskkond** - Saarde vallas on loodud soodsad tingimused ettevõtete ja turismisektori arenguks ning uute töökohtade tekkeks. Arendame kaasaegset taristut, pakume ettevõtjatele ja turismiteenuste pakkujatele tuge ning soodustame koostööd kogukonna ja partneritega. Püüdleme selle poole, et Saarde vald oleks atraktiivne, uuendusmeelne ja tuntud sihtkoht nii ettevõtjatele kui külastajatele, mis toetab kogu piirkonna majanduslikku ja sotsiaalset elujõudu.
4. **Turvaline, ennetustegevusele suunatud ja kogukondlikult aktiivne elupaik** - Saarde vallas on loodud keskkond, kus iga inimene tunneb end turvaliselt ning teaduspõhine ennetustegevus on igapäevase elu loomulik osa. Tugevdame kogukonna koostööd, tõhustame infovahetust ning pakume elanikele mitmekülgseid võimalusi osaleda ennetus- ja kogukondlikes tegevustes. Püüdleme selle poole, et iga elanik oleks teadlik, kaasatud ja toetatud, mis aitab ennetada sotsiaalseid ja turvalisusega seotud probleeme ning loob tugeva, ühtehoidva kogukonna.

Üldised arengusuunad ja lähiaastate fookus

Erinevatest kriisidest tingitult on Eesti majandus olnud keerulises olukorras, kuid alates 2024. aasta teisest poolest on märgata majanduse elavnemise märke. Majanduse taastumine jätkub, kuid Venemaa-Ukraina sõjast tingitud ebakindlus ning kõrgele kerkinud hinnatase mõjutab seda jätkuvalt ning seetõttu toimub taastumine aeglaselt. Majanduskasvu väljavaated Eestis ja eksporditurgudel on küll paranenud, kuid geopoliitilised pinged ei ole leevenemas ning vabakaubanduse tulevik on ebakindel. See sunnib erasektori investeeringute osas olema pigem madalate ootustega.⁶ Kõik eelnev mõjutab ka Saarde valda ning lähiaastate arengusuundade ja eesmärkide elluviimiseks vajalike tegevuste ja investeeringute realiseerimise võimalikkust.

Lisaks on üheks suurimaks väljakutseks ja valla arengut suunavaks muutujaks rahvaarvu kahanemisest tulenevad probleemid, mis puudutavad kahjuks peale Saarde valla ka väga paljusid teisi omavalitsusi üle Eesti. Prognooside kohaselt, ja senise rahvastikudünaamika jätkumisel (keskmine elanike vähenemine aastatel 2018-2025 on olnud umbes 54 inimest aastas), jääb aastaks 2035 valla elanike arv 3700 kanti. Kahaneva rahvaarvu tingimustes on vallale suureks väljakutseks säilitada ja arendada valla poolt pakutavaid avalikke teenuseid.

Lasteaiakohtade osas on ajutiselt keerulisemad aastad 2025 ja 2026, mil nt Kilingi-Nõmmes on rühmade maksimaalkohad täitunud, kuid pärast seda on oodata olukorra normaliseerumist. Teenuste kättesaadavuse kaardirakenduselt⁷ on näha, et lasteaiad asuvad piirkondades, kus on suurim teenuse tarbijate hulk. Veidi pikem tee teenuseni on Laiksaare, Tali, Viisireiu, Veelikse ja Jäärja küladest, kuid see jääb vahemikku 14,7-18,8 minutit. Viimaste aastate väikesed sündivuse arvud mõjutavad lasteaeda siirduvate laste arve oluliselt. Surju Kooli lasteaias on aastad näidanud, et pigem on koha saamiseks stabiilselt väikene ootejärjekord. Juhtumipõhiselt on võimaldatud lastel käia ka teiste omavalitsuste lasteaedades, nt juhul, kui kohapeal ei ole võimalik pakkuda tugiteenuseid, mida vajatakse või kohalikud lasteaiad jäävad lapse elukohast ebamõistlikult kaugele. Uue 01.09.2025 jõustuva alusharidusseaduse valguses peab arvestama võimalusega, et suureneb nende laste arv, kes soovivad käia teiste omavalitsuste lasteaedades, mis tähendab omavalitsusele täiendavaid väljaminekuid teistele omavalitsustele lasteaiakohtade eest tasumisel. Sageli on aga teiste omavalitsuste kohatasud kõrgemad kui Saarde valla enda lasteaedade kohatasud.

Riigi poolt koolivõrgu korrastamisel tehtavad muudatused mõjutavad lähiajal ka Saarde valda. Praegused suundumused näitavad, et Saarde vallas jätkub kohapeal keskhariduse pakkumine. Kui jätkuvad praegu riigi poolt planeeritud suunad, siis saab pigem prognoosida Kilingi-Nõmme Gümnaasiumis keskhariduse omandajate arvu püsimist ja kasvu. Ühel või teisel juhul jääb kohaliku omavalitsuse vastutada alg- ja põhihariduse pakkumine ja selleks on Saarde vallas loodud aastate jooksul väga head võimalused. Teenuste kättesaadavuse kaardirakenduselt on näha, et Saarde vallas on teenused, antud juhul koolid ja lasteaiad, just nendes piirkondades, kus on enim teenuse tarbijaid, seega ei ole vaja tegeleda haridusvõrgu korrastamisega, kuna see

⁶ Rahandusministeeriumi kevadine majandusprognoos 2025. -

<https://www.fin.ee/sites/default/files/documents/2025-04/RM%202025.%20aasta%20kevadine%20prognoos.pdf> (23.07.2025).

⁷ Teenuste kättesaadavuse kaardirakendus. - <https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/tark> (23.07.2025).

on tehtud varasematel perioodidel. Reeglina on võimalik kooli jõuda 2,1-14,2 minutiga ning teatud juhtudel 17,1-19,7 minutiga, harvematel juhtudel 20,1-22,3 minutiga. Järgmisel perioodil on vaja keskenduda kvaliteetse ja õpilasekeskse hariduse pakkumise tagamisele, kaasaegsete õpikeskkondade arendamisele, kaasava hariduse ning mitteformaal- ja formaalõppe loomise väljakutsetele.

Saarde valla rahvastikupüramiidi aastate 2018-2025 lõikes analüüsides on näha, et eakate (vanuses 65+ elanikud) osakaal võrreldes tööealiste ning laste ja noortega on järjepidevalt kasvanud ning selle trendi jätkumist saab prognoosida ka järgmiseks strateegiaperioodiks. See tähendab, et strateegiliste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel on vaja olulist tähelepanu pöörata just eakatele vajalike teenuste arendamisele, nagu nt sotsiaalse kaasatuse suurendamine ning teenused, mis võimaldavad eakatel hooldekodudes suundumise asemel kauem kodus või kodusarnastes tingimustes viibida (nt koduhooldusteenus ja kogukonnapõhise toetatud eluaseme teenus) aga ka muud antud elanike grupile vajalikud teenused.

Avatud valitsemise partnerluse põhimõtete edendamine on saabuval strateegiaperioodil võtmeküsimuseks kodanikuühiskonna arengu seisukohast. Kuna rahvastikuproгноosi kohaselt tööealine elanikkond väheneb, tuleb tööjõuressurssi targalt suunata ja teha koostööd era- ja vabasektoriga, et tagada avalike teenuste jätkusuutlikkus. Selle jaoks on aga vajalik elanike ja vabakonnaga koosloomeline poliitikakujundamine ning erinevad kokkulepped riigi, omavalitsuse ja kogukonna rollide osas avalike teenuste pakkumisel. Pöörame enam tähelepanu vabakonna tugevdamisele ja sidusa kogukonna kujundamisele osalusdemokraatia edendamise läbi.

Arengukava seos riiklike ja maakondlike eesmärkidega

Strateegia „Eesti 2035“ lähtub visioonist et Eesti on demokraatlik ja turvaline riik, kus säilib ja areneb eesti rahvus, keel ja kultuur. Selle saavutamiseks on seatud viis strateegilist sihti ja määratletud üheksa arenguvajadust, mis eesmärkide saavutamiseks on vajalik ületada.

Riiklik strateegiline siht	Riiklikud arenguvajadused	Seos Saarde valla arengukava strateegiliste eesmärkidega (SE)
Arukas, tegus ja tervist hoidev inimene	Inimeste tervis ja eluiga: toimetulek kriiside mõjudega inimeste tervisele, heaolule, turvalisusele ja elukeskkonnale. Tervisekäitumise parendamine. Rahvastikum muutustega arvestav ja tuge pakkuv pikaajalise hoolduse süsteem. Õppimisvõimalused: õppe vastavus ühiskonna ja tööturu vajadustele. Kaasav haridussüsteem ja elukestev õpe.	SE-d: A1, B1, B3, D1
Avatud, hooliv ja koostöömeelne ühiskond	Ühiskond ja võimalused: Eesti ühiskonna nõrk sidusus ja ühtekuuluvustunne. Sooline ja vanuseline ebavõrdsus.	SE-d: B3, D2
Tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik majandus	Ettevõtluskeskkond: toimetulek uute töö- ja eluviisidega, tööjõu tootlikkus ebaühtlane ja aeglane, teadmispõhiste lahenduste vähe, väga väike kohaliku ressursi väärindamise ressursitootlikkus.	SE-d: C1, C2
Kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond	Rahvastik: kahanev ja vananev rahvastik nõuab kestlikku rahvastikupoliitikat ja piirkondliku sotsiaal-majandusliku ebavõrdsuse vähendamist. Elurikkus ja keskkond: toimetulek kliimamuutuste, keskkonnaseisundi halvenemise ja elurikkuse vähenemisega. Heitemahukas majandus ja kliimanetraalsuse üleminekuga seotud väljakutsed. Kultuuriruum ja elukeskkond: linnastumisega seotud väljakutsed, kultuuri kättesaadavus, sh omakultuur, terviklik ruumiloome, ühenduste loomine Eesti ja muu Euroopa vahel, kiire interneti arendamine. Julgeolek ja turvalisus: hübriidohud; inimeste teadlikkuse tõstmine iseenda rollist ja vastutusest kriisides; riigiasutuste, KOV-de ja ETO-de teadlikkuse tõstmine ja kriisideks valmisoleku parandamine.	SE-d: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, B2, B3, D1

Uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riigivalitsemine	Riigivalitsemine: õigusriigi põhimõtetest ja inimkesksusest lähtumine, kogukonna rolli tõus avalike teenuste pakkumisel, ühiskondlikus elus osalemise aktiivsuse tõstmine, teadlaste kaasamine poliitikakujundamisse, e-teenuste arendamine, KOV-de finantsvõimekuse tagamine.	Läbivalt igas valdkonnas
---	---	--------------------------

Tabel 7. Riiklikud strateegilised sihid ja arenguvajadused (strateegiast „Eesti 2035“) ning seosed Saarde valla arengukavaga.

Arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ lähtub neljast tuumvaldkonnast, milleks on:

- Inimvara ja kogukonna elukorraldus – sidus maakond;
- Teadmuspõhine majandus;
- Turism ja maakonna turundus;
- Tehniline taristu, liikuvus ja kliimamuutustega kohanemine.

Iga tuumvaldkonna jaoks on seatud visioon aastani 2028. Arengustrateegiaga, tegevuskavaga 2024-2028 ning arengustrateegia seirega 2023 on võimalik tutvuda Pärnumaa Arenduskeskuse veebilehel.⁸

Maakondlikud tegevussuunad	Maakondlikud strateegilised eesmärgid	Seos Saarde valla arengukava strateegiliste eesmärkidega (SE)
Inimvara ja kogukonna elukorraldus - sidus maakond	Oma identiteeti väärtustavad kohalikud omavalitsused. Paindlike, kaasaegsete ja mitmekülgsete õpivõimaluste kättesaadavus elukestvas õppes. Õnnelikud noored - toimiv noorsootöö. Terviseedendus ja elanike heaolu. Säästlik, kestlik ja inimsõbralik elupaik. Mitmekülgne ja kõigile kättesaadav kultuurielu. Turvaline maakond. Aktiivne tegelemine liikumisharrastustega ja tulemuslik sporditöö. Laiapõhjaline aktiivne ja toimiv kodanikuühiskond.	SE-d: B1, B2, B3, D1, D2
Teadmuspõhine majandus	Kestlik ja koostöövõimeline ettevõtluskeskkond. Majanduse kõrge konkurentsivõime. Ettevõtlusteadlikkuse arendamine ja tööjõu ettevalmistamine.	SE-d: C1
Turism ja maakonna turundus	Piirkonna tugevuste järjepidev turundamine, sh madalhooaja tugevused. Turismiasjaliste tihe koostöö ja Pärnumaa jätkusuutlik ning keskkonda arvestav arendamine.	SE-d: C1, C2,

⁸ Pärnumaa arengustrateegia. - <https://arenduskeskus.eu/parnumaa-arengustrateegia/> (25.07.2025).

Tehiline taristu, liikuvus ja kliimamuutustega kohanemine	Kiired ühendused ja parem juurdepääs maakonnale. Maakonna parem sidusus ja elanikkonna liikuvus (igapäevaselt tagatud pääs koju, kooli, tööle ja vabaaja objektidele). Ühtne, terviklik, turvaline ja mugav liikuvuskeskkond, sh ühistransport kui valdkonna parimate teenustega pilootmaakond Eestis. Hea mereline kättesaadavus ja atraktiivsem veetransport. Tagatud varustuskindluse ja mõistliku hinnaga kvaliteetse energia kättesaadavus ning vähese kliima- ja keskkonnamõjuga energiavarustus. Kaasaegsed IKT lahendused ja moodne infoühiskond. Maakonna pikaajalise ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused on kokku lepitud ja määratletud. Kaasaegne puhas ja turvaline elukeskkond – kvaliteetne joogivesi, kanalisatsioonilahendused ning jäätmemajandus kogu maakonnas.	SE-d: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7
--	---	---

Tabel 8. Maakondlikud tegevussuunad ja strateegilised eesmärgid (arengustrateegiast „Pärnumaa 2035+“) ning seosed Saarde valla arengukavaga.

1 STRATEEGILINE VALDKOND 1: HEA ELUKESKKOND IGAS EAS INIMESELE

Järgnevalt käsitletakse peamiseid arendussuundasid avaliku ruumi, ligipääsetavuse, avalike teenuste, kommunaalmajanduse, teede, keskkonna, kliima ja ringmajanduse valdkondades.

Saarde vald on suure territooriumiga olulises osas hajaasustusega ja hõreda asustustihedusega omavalitsus. Taristu ja teenuste arendamisel arvestatakse erinevate piirkondade asustustihedust ja eripärasid, et head ühendused ja teenused jõuaksid kõikideni.

Valdkondlikud väljakutsed ja vajadused on järgmised:

- kasutajasõbraliku ja mitmekülgse avaliku ruumi kujundamine;
- energiatõhususe tõstmine nii avalike hoonete kui ka erahoonete puhul, sh taastuvenergiaallikate laiem kasutuselevõtt (nt päikesepaneelid);
- jätkusuutlik vee- ja kanalisatsiooniteenuse tagamine ning taristuinvesteeringud;
- teede investeeringud, sh tolmuvabade katete rajamine ning piisavas mahus hooldamine, et säilitada teede rahuldav seisukord;
- tänavavalgustuse rajamine proportsionaalsuse kaalutlustest lähtuvalt;
- kergliiklusteede rajamine vastavalt teehoiukavale;
- jäätmemajanduse arendamine ringmajanduse põhimõtetest lähtuvalt ja inimeste teadlikkuse tõstmine ringmajanduse vajalikkusest;
- ühistransporditeenuse tagamine koostöös ühistranspordikeskusega, sh nõudepõhise transporditeenuse arendamine;
- suurenenud maavarade kaevandamise surve valla territooriumil, mis võib tulevikus mõjutada loodust ja inimeste elukeskkonda;
- tuuleenergeetika arendamisega seonduvad väljakutsed.

Valdkondlike väljakutsete ja vajaduste lahendamiseks seatakse järgmised strateegilised valdkondlikud eesmärgid:

STRATEEGILINE EESMÄRK A1: Avalik ruum - Saarde valla ruumiplaneering ja -lahendused on turvalised, ligipääsetavad ning kasutajasõbralikud ja loodud kogukonna vajadusi silmas pidades.

Saarde vald on atraktiivne ja hoolikalt kujundatud elukeskkond, kus avalikud ruumid on turvalised, mugavad ja kõigile ligipääsetavad. Kogukonna vajadusi arvestavad ruumilahendused toetavad ühtehoidvat, aktiivset ja kõiki kaasavat kogukonda, kus iga inimene tunneb end koduselt ning väärtustatuna.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
• Elanike rahulolu valla avalike aladega (väljakud, turud, jalakäijate alad, pargid) skaalal 1-100 minuomavalitsus.ee mõõdikutes	60,36	65	70

"Ligipääsetavus" koondhinnangu kasv minuomavalitsus.ee mõõdikutes	5	6	7
---	---	---	---

STRATEEGILINE EESMÄRK A2: Teedevõrk - rajatud kõiki piirkondi ühendav turvaline sõidu- ja kergliiklusteede võrgustik.

Saarde vallas on mugav ja turvaline liigelda nii autoga kui ka jalakäija või jalgratturina, omavalitsuse erinevad piirkonnad on hästi ühendatud kvaliteetse teede- ja kergliiklusteede võrguga. See loob paremad võimalused igapäevasteks toimetusteks, tugevdab kogukondade omavahelist sidet ja toetab elanike aktiivset ning tervislikku eluviisi.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
Mustkattega (tolmuvabade) kohalike teede osakaalu %	24,3%	27,3%	30,3%
Kergliiklusteede kogupikkus kilomeetrites	7,5 km	8 km	9 km

STRATEEGILINE EESMÄRK A3: Transport - ühistranspordi kasutamise võimalused on paranenud.

Saarde valla elanikud ja külalised saavad kasutada mugavalt ja regulaarselt toimivat ühistransporti. See parandab ühenduvust, vähendab autost sõltuvust ja loob igas vanuses inimestele ligipääsetavad, keskkonnasõbralikud liikumisvõimalused igapäevaelus.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
Ühistranspordi kättesaadavuse indeks minuomavalitsus.ee mõõdikutes	3,17	3,3	3,6
Elanike rahulolu ühistranspordiga minuomavalitsus.ee mõõdikutes	47,16	50	65

STRATEEGILINE EESMÄRK A4: Jäätmekäitlus - jäätmete liigiti sorteerimise ja taaskasutusse võtmise võimalused ja elanike teadlikkus ringmajandusest on paranenud.

Saarde vallas on kõigile elanikele lihtsasti kättesaadavad võimalused jäätmete liigiti sorteerimiseks ja taaskasutusse suunamiseks ning kogukonna teadlikkus ringmajanduse põhimõtetest on kõrge. Selle tulemusena on elukeskkond puhtam, ressursse kasutatakse säästlikumalt ning osalus keskkonnasõbralikes tegevustes ühendab kogukonda.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
Olmejäätmete liigiti kogumise maht minuomavalitsus.ee mõõdikutes	43,10%	45%	50%

Jäätmete ringlussevõtu määr minuomavalitsus.ee mõõdikutes	Eeskujulik	Eeskujulik	Eeskujulik
---	------------	------------	------------

STRATEEGILINE EESMÄRK A5: Veemajandus, kanalisatsioon ja muu taristu - veevarustus ja kanalisatsioon vastavad nõuetele ning elanike vajadustele. Hajaasustusalade vee kvaliteet ja kättesaadavus on säilinud. Sademeveesüsteemi laiendamine tiheasustusaladel.

Saarde vallas on tagatud puhta veega varustatus ning nõuetele vastav kanalisatsioonisüsteem, mis rahuldab kõikide elanike vajadused nii asulates kui hajaasustusaladel. Tänu tõhusatele sademeveesüsteemi lahendustele on tiheasustusalade sademevesi käideldud kõikidele nõuetele vastavalt.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
Ühisveevärgiga liitumisvõimalusega elanike liitumise osakaal minuomavalitsus.ee mõõdikutes	86%	90%	95%
Heitvee puhastamisnäitajad minuomavalitsus.ee mõõdikutes	94%	95%	98%

STRATEEGILINE EESMÄRK A6: Tänavavalgustus – energiasäästliku ja töökindla tänavavalgustusvõrgu arendamine.

Saarde vallas on tänavavalgustus, mis on energiatõhus, töökindel ning tagab öisel ajal turvalise keskkonna nii jalakäijatele kui liiklejatele. See parandab elanike turvatunnet ja elukvaliteeti, samas hoides energiakulud madalal ning toetades jätkusuutlikku arengut.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
Uute rajatavate ja uuendatud valguspunktide arv aastas	200	100	100

STRATEEGILINE EESMÄRK A7: Keskkond - väärtustatud looduskeskkond, rohevõrgustiku arendamine ning taastuvenergia tootmise ja keskkonnasäästlike energialahenduste propageerimine.

Saarde vald on tuntud väärtustatud ja hästi hoitud looduskeskkonna poolest, kus rohevõrgustik toetab bioloogilist mitmekesisust ning elanike heaolu. Vallas kasutatakse laialdaselt taastuvenergiat ja keskkonnasäästlike energialahendusi, mis panustab jätkusuutlikku arengusse ning vähendab keskkonnamõju.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
Elanike rahulolu rohealade kättesaadavuse ja ligipääsetavusega	71,67	75	78

skaalal 1-100 minuomavalitsus.ee mõõdikutes			
• Rohevõrgustike seisukord minuomavalitsus.ee mõõdikutes	Edasijõudnu	Edasijõudnu	Edasijõudnu

2 STRATEEGILINE VALDKOND 2: KVALITEETSED JA KÄTTESAADAVAD TEENUSED

Järgnevalt käsitletakse peamiseid arendussuundasid hariduse, noorsootöö, huvihariduse, kultuuri, spordi, sotsiaal ning tervishoiuteenuste valdkondades.

Valdkondlikud väljakutsed ja vajadused on järgmised:

- kodulähedase kvaliteetse alus- ja põhihariduse võimaldamine;
- kodulähedase kvaliteetse gümnaasiumihariduse võimaldamine;
- tugispetsialistide ja -teenuste kättesaadavuse tagamine kõikidele abivajajatele;
- mitmekülgete huvihariduse ja -tegevuse võimaluste säilitamine, arendamine ja kättesaadavuse tagamine;
- huvikeskuse ja noortetubade arendamine, sh inventar ja välialad;
- noorsootöö kvaliteedi hindamise läbiviimine ning selle alusel edasiste arengukohtade kavandamine;
- hajaasustuse tingimustes ja omavalitsuse territooriumi suurust arvestades teenuste kättesaadavuse tagamine;
- jätkusuutliku vajaduspõhiste toetuste ja teenuste süsteemi tagamine;
- elanike jaoks vajalike sotsiaal- ja tervishoiuteenuste säilitamine ja arendamine piirkonnas;
- raamatukogude teenuste ümberkorraldamine, sh mobiilne raamatukoguteenus, mitmekülge ja jätkusuutliku teenuse osutamiseks;
- optimaalse asutuste võrgu arendamine;
- olemasolevate ressursside tõhus kasutamine, sh asutuste vaheline riskasutus;
- kogukondade ühtsustunde ja aktiivsuse tõstmine;
- vabaühenduste toetussüsteemide arendamine.

Valdkondlike väljakutsete ja vajaduste lahendamiseks seatakse järgmised strateegilised valdkondlikud eesmärgid:

STRATEEGILINE EESMÄRK B1: Haridus-, noorsootöö- ja huviharidusteenused – kaasaegsed, kvaliteetsed ja kättesaadavad teenused.

Saarde vald pakub kõigile lastele ja noortele kaasaegseid, kvaliteetseid ning kergesti kättesaadavaid haridus-, noorsootöö- ja huviharidusteenuseid, mis toetavad nende arengut ja aktiivset osalust kogukonnas. See loob tugeva vundamendi elukestvaks õppeks ning soodustab noorte kuuluvustunnet ja panust oma kodukoha elukvaliteedi parandamisse.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
• Keskhariduse omandanute osakaal 4 aastat pärast põhikooli lõpetamist Haridussilma andmetel (%)	91,2%	94%	97%
• Kõrghariduse omandanute osakaal 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist Haridussilma andmetel (%)	40%	45%	50%

• Huvikoolis õppijate arv Haridussilma andmetel	74	79	85
• Osalusaktiivsus huvihariduses minuomavalitsus.ee mõõdikutes	16%	25%	30%
• Osalusaktiivsus koolide huvitegevuses minuomavalitsus.ee mõõdikutes	61%	65%	70%

STARTEEGILINE EESMÄRK B2: Kultuur ja sport – kultuuri- ja spordielu on aktiivne ja mitmekülgne ning taristu kaasaegne ja kättesaadav.

Saarde vald on elav ja mitmekülgne kultuuri- ning spordikeskkond, kus toimuvad regulaarsed ja mitmekesised üritused, mis ühendavad kogukonda ning toetavad igas vanuses inimeste aktiivset osalust. Kaasaegne ja hästi ligipääsetav kultuuri- ja sporditaristu pakub sobivaid võimalusi nii harrastamiseks kui ka professionaalseks arenguks, tõstes elukvaliteeti ja tugevdades kodukoha identiteeti.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
• Elanike rahulolu kultuurilise vaba aja veetmise võimalustega skaalal 1-100 minuomavalitsus.ee mõõdikutes	58,14	65	75
• Elanike rahulolu liikumis- ja sportimisvõimalustega skaalal 1-100 minuomavalitsus.ee mõõdikutes	62,49	65	75

STARTEEGILINE EESMÄRK B3: Sotsiaal- ja tervishoiuteenused – tagatud on kvaliteetsed, vajaduspõhised ning integreeritud sotsiaal- ja tervishoiuteenused. Toetame pikaajast iseseisvat toimetulekut ja väärtustame tervislikke eluviise. Laste ja pere heaolu igakülgne arendamine.

Saarde vald pakub kvaliteetseid, vajaduspõhiseid ning omavahel integreeritud sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid, mis toetavad elanike erinevaid vajadusi ning soodustavad pikaajalist iseseisvat toimetulekut. Samal ajal väärtustatakse ja edendatakse tervislikke eluviise, parandades elanike heaolu ning elukvaliteeti kogu vallas. Ollakse pühendunud laste ja pere heaolu igakülgsele toetamisele ja arendamisele, luues igale perele turvalise ning ennetustööle suunatud keskkonna.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
• Täiskasvanute sotsiaalhoolekande teenustase minuomavalitsus.ee mõõdikutes	5	6	7
• Laste heaolu teenustase minuomavalitsus.ee mõõdikutes	6	7	8

Rahvatervise ja turvalisuse teenustase minuomavalitsus.ee mõõdikutes	6	7	8
--	---	---	---

3 STRATEEGILINE VALDKOND 3: ETTEVÕTLUST JA TURISMI VÕIMESTAV KESKKOND

Järgnevalt käsitletakse peamiseid arendussuundasid ettevõtluse ja turismi valdkondades.

Valdkondlikud väljakutsed ja vajadused on järgnevad:

- tasuvate töökohtade arvu nappus piirkonnas;
- tulenevalt väikesest elanike arvust kvalifitseeritud tööjõu vähesus nt olukordades, kus kaalutakse suuremahuliste ettevõtete arendamist piirkonnas;
- vähene ettevõtlusaktiivsus;
- pärand- ja loodusturismi võimaluste vähene kasutamine ettevõtluse arendamisel;
- turismi tugev hooajalisus;
- väikeettevõtjate nõrk investeerimissuutlikkus;
- olenevalt piirkonnast kohapealsete teenusepakkujate ja teenuste suhteline vähesus;
- piirkonniti halb internetiühendus;
- kinnisvara madal väärtustamine tagatisena, mis takistab väikeettevõtluse arengut ja investeringuid;
- vähene kohaliku ressursi väärindamine ja toidu tootmine;
- vähene registreeritud väikeettevõtlus, mis seab piirangud toodete ja teenuste turundamisele;
- *Leader* toetuste võimaluste vähene kasutamine väikeettevõtluse arendamiseks, efektiivsuse ja konkurentsivõime tõstmiseks;
- kaugtöökohtade vähesus/puudumine.

Valdkondlike väljakutsete ja vajaduste lahendamiseks seatakse järgmised strateegilised valdkondlikud eesmärgid:

STARTEEGILINE EESMÄRK C1: Ettevõtlus – Saarde valla inimesed on ettevõtlikud ja panustavad valla arengusse.

Saarde vald on dünaamiline ja innovaatiline kogukond, kus inimesed on ettevõtlikud ning panustavad aktiivselt valla majanduslikku ja sotsiaalsesse arengusse. See loob toetava keskkonna uutele ettevõtmistele, tugevdab kohalikke ettevõtteid ning soodustab jätkusuutlikku ja kõiki kaasavat arengut.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
• Saarde vallas registreeritud ettevõtete töötajate arv Maksu- ja Tolliameti kohalike omavalitsuste ettevõtluse statistika andmetes	1001	1050	1100
• Majanduslikult aktiivsete ettevõtete suhtarv minuomavalitsus.ee mõõdikutes	8,5%	8,69%	8,83%

STARTEEGILINE EESMÄRK C2: Turism – Saarde valla turismivõimalused pakuvad külastajatele terviklikku kasutajakogemust.

Saarde vald on atraktiivne turismisihtkoht, kus külastajad saavad nautida mitmekesiseid ja hästi korraldatud turismiteenuseid ning sujuvat terviklikku kasutajakogemust. Turismiarendus toetab kohaliku kultuuri ja looduse hoidmist ning tugevdab valla majanduslikku ja kogukondlikku elujõudu.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
Saarde vallas registreeritud turismiga tegelevate ettevõtete arv (majutus, toitlustus, kunst, meelelahutus, vaba aja veetmise võimaluste pakkujad) Maksu- ja Tolliameti andmetes	26	30	35
Saarde vallas turismiga tegelevate ettevõtete töötajate arv (majutus, toitlustus, kunst, meelelahutus, vaba aja veetmise võimaluste pakkujad) Maksu- ja Tolliameti andmetes	48	55	65
Turismiinfokaartide digikihi Saarde valla piirkondade põhine kasutamisstatisitika aastas (kasutuskordades)	-	300	500

4 STRATEEGILINE VALDKOND 4: TURVALINE, ENNETUSTEGEVUSELE SUUNATUD JA KOGUKONDLIKULT AKTIIVNE ELUPAIK

Järgnevalt käsitletakse peamiseid arendussuundasid turvalisuse ning seltsitegevuse ja kodanikuühiskonna arengu valdkondades. Tulenevalt Saarde valla osalemisest Siseministeeriumi poolt koordineeritavas turvalisuse arenguprogrammis aastatel 2023-2025 valmib 2025. aasta lõpuks lisaks siin seatud turvalisuse valdkonna strateegilistele eesmärkidele ka eraldiseisev turvalisuse valdkonna tegevuskava, milles keskendutakse kitsamalt kolmele fookusvaldkonnale milleks on: kogukonna aktiveerimine ja ühtsuse tunde suurendamine; lastele, noortele ja nende vanematele vajalike tugiteenuste kättesaadavuse parandamine ja ennetustegevuse planeerimine; kriisideks valmisolek.

Valdkondlikud väljakutsed ja vajadused on järgmised:

- elanikkonna vähene kriisiteadlikkus ja valmisolek iseseisvaks toimetulekuks kriisides. Iseenda hakkamasaamise vastutuse vähene tajumine ja liigne lootmine sellele, et keegi teine tuleb kriisis appi;
- usaldusväärse informatsiooni jõudmine abivajajateni olukorras, kus valeinfo on lihtne kiirelt levida. Kodanikel on raske hinnata, millist info võib usaldada ja millist mitte;
- ametkondade ja valdkondade vahelise sujuva koostöö tagamine kriisiolukordades. Omavahelist koostööd kriisiolukordades harjutatakse järjest rohkem, kuid veel ei saa öelda, et koostöö toimiks tõrgeteta;
- toimepidevus ei ole veel kõikides vajalikes valdkondades tagatud, kuid samas on viimaste aastatega väga suuri samme edasi astunud ja töö jätkub;
- spetsialistide ettevalmistus kriisides hakkamasaamiseks vajab süsteemset lähenemist ja selgeid juhiseid;
- kriisides toimetulekuks vajalikud ressursid ei ole teada või ei ole teada, kes, millal ja kuidas peab need abivajajatele võimaldama;
- kogukondlik koostöö ja läbikäimine ei ole teatud valla piirkondades ja kogukondades levinud. Eelistatakse toimetada omaette ja oma asja ajades, kuid kriisideks ettevalmistumisel on kogukondlik koostöö võtmetähtsusega;
- avatud valitsemise partnerluse põhimõtete arendamine.

Valdkondlike väljakutsete ja vajaduste lahendamiseks seatakse järgmised strateegilised valdkondlikud eesmärgid:

STARTEEGILINE EESMÄRK D1: Turvalisus - koostöös kogukonnaga on loodud turvaline ja kriisides vastupidav vald.

Saarde vald on turvaline ja vastupidav elupaik, kus kogukonna aktiivne koostöö ja tõhus kriisijuhtimine tagavad elanike heaolu ja rahulolu. Kogukond tunneb end kaasatuna ning suudab üheskoos ennetada riske ja toime tulla erinevate väljakutsetega, sest on loodud tugevad tugivõrgustikud igapäevaeluks ja erakorralisteks olukordadeks.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
Elanike hinnang enda turvalisusele pimedas väljas liikudes skaalal 1-100 minuomavalitsus.ee mõõdikutes	74,44	76	80
Kriisideks valmisoleku teenustase minuomavalitsus.ee mõõdikutes	8	9	9
Rahvatervise ja turvalisuse teenustase minuomavalitsus.ee mõõdikutes	6	7	8

STARTEEGILINE EESMÄRK D2: Seltsitegevus ja kodanikuühiskonna areng – vallas on aktiivne ja mitmekülgne vabatahtlik- ja seltsitegevus. Toimivad avatud valitsemise partnerluse põhimõtted.

Saarde vald on elav kogukond, kus vabatahtlik- ja seltsitegevus on mitmekesine ning toetab inimeste omavahelist sidusust ja koostööd. Inimesed tunnevad end oma kodukohas aktiivsete osalejatena, mis tugevdab kogukonna vastupidavust ja soodustab ühise heaolu kasvu. Avatud valitsemise partnerluse põhimõtted tagavad, et kogukonna liikmed on kaasatud otsustusprotsessidesse ning koos tegutsedes toetatakse ühist heaolu ja tulevikku.

Mõõdikud	Tase 2024	Tase 2030	Tase 2035
Saarde vallas registreeritud vabaühenduste arv	69	75	80
Avatud valitsemine teenustase minuomavalitsus.ee mõõdikutes	3	4	5
Saarde valla vabaühenduste poolt väliste toetuste abil elluviidud projektide arv	13	20	25